

Smernice za planiranje i pružanje adekvatne intersektorske podrške za inkluzivno obrazovanje u lokalnoj zajednici (Predlog praktične politike)

Jun 2015.

MREŽA ORGANIZACIJA ZA DECU SRBIJE

Mreža organizacija za decu Srbije – MODS

Naslov: Smernice za planiranje i pružanje adekvatne intersektorske podrške za inkluzivno obrazovanje u lokalnoj zajednici (predlog praktične politike)

Autori:

Dragica Miražić-Nemet
Saša Stefanović

Pojedinci i organizacije koje su pružanjem informacija i sugestijama pomogle u izradi dokumenta:

Snežana Lazarević i Mreža podrške inkluzivnom obrazovanju

Margarita Berček (IRK Bečeј)

Branka Bešlić (OŠ «Sonja Marinković» Subotica)

Nada Srećkov i tim za inkluziju SŠ «Lukijan Mušicki» Temerin

Valentina Zavišić i Nataša Milojević (Inicijativa za inkluziju VelikiMali Pančevo)

Milena Marinković i Udruženje građana «Pozitiv»

Slobodanka Andrejević (Društveni centar u Lepenici)

Tamara Simonović (Grupa za decu i mlade Indigo)

Sonja Miladinović (ŠU Novi Sad)

Sonja Paripović (OŠ «Sonja Marinković» Novi Sad)

Otilia Velišek Braško (Visoka škola strukovnih studija za obrazovanje vaspitača Novi Sad)

Napomena: Tekst nije pisan rodno senzitivnim jezikom; svi izrazi u muškom gramatičkom rodu podrazumevaju prirodni muški i ženski rod lica na koje se odnose.

REZIME

Mreža organizacija za decu Srbije – MODS formirana je sa ciljem da svojim delovanjem doprinese ostvarivanju prava, unapređivanju položaja i poboljšanju kvaliteta života dece u Srbiji.

MODS vidi obrazovanje zasnovano na inkluzivnim principima kao ključno za socijalnu uključenost dece i društvenu koheziju, pa je zato jedan od prioriteta Mreže povećanje dostupnosti kvalitetnom obrazovanju deci iz osetljivih grupa.

U okviru datog predloga praktične politike, MODS razmatra postojanje intersektorskog planiranja, povezivanja i iskorišćenosti postojećih resursa u obezbeđivanju podrške inkluzivnom obrazovanju. Na osnovu sprovedene analize postojeće prakse u različitim lokalnim zajednicama, date su preporuke i smernice za razvijanje i unapređivanje planiranja i pružanja adekvatne intersektorske podrške u lokalnoj zajednici, kako bi sva deca bila uključena u obrazovno-vaspitni sistem koji je pravedan, zasnovan na inkluzivnim principima i koji obezbeđuje kvalitetno obrazovanje za sve.

Ključne reči: inkluzivno obrazovanje, kvalitetno obrazovanje za sve, osetljive grupe, intersektorska podrška, lokalna zajednica.

UVOD

Šta je inkluzivno obrazovanje?

Donošenjem Zakona o osnovama sistema obrazovanja i vaspitanja 2009. godine¹ inkluzivno obrazovanje postaje strateško opredeljenje obrazovnog sistema u Srbiji. Ovaj zakon garantuje jednako pravo i dostupnost obrazovanja svoj deci bez diskriminacije i izdvajanja po bilo kom osnovu (pola, socijalne, kulturne, etničke, religijske ili druge pripadnosti, mestu boravka, materijalnog ili zdravstvenog stanja, teškoća i smetnji u razvoju i invaliditetu, kao i po drugim osnovama). Ovako postavljen koncept inkluzivnog obrazovanja usmeren je na razvoj *kvalitetnog obrazovanja za sve, poboljšanje obrazovanja u celini i poboljšanje stanja u školama.*

Ipak, govoreći o inkluzivnom obrazovanju, većina nastavnika, stručnih saradnika i roditelja misli isključivo na obrazovanje dece sa smetnjama u razvoju. Usled toga često se gubi iz vida da je podrška u obrazovanju potrebna i deci iz drugih osetljivih grupa – npr. deci sa emotivnim problemima ili problemima u ponašanju, kao i deci iz socijalno ugroženih porodica (od kojih se, opet, najčešće misli samo na decu iz romske populacije). Upravo ovako usko shvaćeno inkluzivno obrazovanje dovodi do prepreka i barijera u njegovom razvoju, do posmatranja «inkluzije kao problema», a ne prava.

Zato je potrebno definisati inkluzivno obrazovanje kao pomeranje od preokupiranosti određenom grupom ka fokusiranju na prevazilaženju prepreka u učenju i učestvovanju sve dece.

Postoje različite definicije inkluzivnog obrazovanja, ali sve one ukazuju na sledeće principe:

- inkluzivno obrazovanje je šire od formalnog obrazovanja, ono obuhvata porodicu, zajednicu, neformalne i formalne sisteme, i vodi do socijalne inkluzije;
- potvrđuje da sva deca mogu da uče;
- omogućava da obrazovne strukture, sistemi i metodologije zadovolje potrebe sve dece;
- priznaje i poštuje razlike kod dece, bilo da su u pitanju godine, pol, etnička pripadnost, jezik, smanjene sposobnosti, oboljenja, itd;
- dinamički je proces koji se konstantno menja u zavisnosti od kulture i konteksta;
- deo je šire strategije promovisanja inkluzivnog društva.

Ko su deca kojoj je potrebna dodatna podrška?

Da bi se uvažili različiti razlozi zbog kojih deca imaju potrebu za dodatnom podrškom u obrazovanju, u praksi se ustalila OECD klasifikacija koja sadrži tri grupe razloga:

A. Smetnje u razvoju i invaliditet: ovoj grupi pripadaju deca koja imaju telesni invaliditet, motoričke smetnje, čulne smetnje, smetnje u intelektualnom funkcionsanju, komunikacijske smetnje (smetnje iz spektra autizma i hiperaktivnost sa deficitom pažnje) i višestrukе smetnje.

B. Specifične teškoće u učenju: ovoj grupi pripadaju deca koja otežano ovladavaju veštinom čitanja, pisanja ili računanja, iako pri tom nemaju teškoće sa čulima ili intelektualnim funkcionsanjem. Takođe, ovoj grupi pripadaju i deca koja teškoće u učenju imaju zbog problema u ponašanju ili problema u emocionalnom životu.

C. Život u socijalno nestimulativnim uslovima: ovoj grupi pripadaju deca iz siromašnih porodica, deca iz planinskih sela, iz izolovanih neuslovnih naselja, deca koja žive i rade na ulici, deca koja duže vreme borave u bolnici ili u socijalnoj ustanovi zatvorenog tipa ili žive u porodici koja se često seli i porodici koja ne govori jezikom na kome se odvija nastava.

Bez obzira na to o kojim okolnostima je reč, potreba za podrškom kod sve ove dece može da bude trajna ili privremena, može da se javi na početku obrazovanja ili kasnije i može da se tiče različitih oblasti (učenje, socijalne i komunikacijske veštine, samostalnost i briga o sebi). Suština svake podrške je da ona treba da bude osmišljena tako da podstakne **povećanje samopouzdanja deteta**, da **omogući njegovu potpunu uključenost u vršnjačku grupu i da obezbedi razvoj i učenje**. Obrazovni sistem treba da se razvija tako da omogući ostvarivanje ova tri cilja (uz pretpostavku da učenje ne može biti postignuto ukoliko dva prethodna cilja – samopouzdanje i uključenost u vršnjačku grupu, nisu ostvarena). Zbog toga, **škole i vrtići treba da se prilagode obrazovnim potrebama dece, a ne da se obrazuju samo ona deca koja mogu da se uklope u postojeći obrazovni sistem**.

Podrška sprovođenju i unapređivanju inkluzivnog obrazovanja

Razvoj inkluzivnog obrazovnog sistema podržan je novom zakonskom regulativom, uspostavljanjem novih struktura na nacionalnom, lokalnom i školskom nivou, obukama nastavnika i škola, dodatnim finansijskim sredstvima usmerenim na razvoj škola, razvojem mreža podrške, priručnicima i javnim promocijama. U dokumentu «Okvir za praćenje inkluzivnog obrazovanja u Srbiji», koji je pripremio Tim Instituta za psihologiju Filozofskog fakulteta u Beogradu², dat je pregled međunarodnih dokumenata, nacionalnih strategija, zakonskih i podzakonskih akata, projekata i dodatnih aktivnosti Ministarstva prosvete kojima se podržava inkluzivno obrazovanje (za period pre i posle donošenja Zakona o osnovama sistema obrazovanja i vaspitanja 2009. godine). Ovaj dokument nastao je kao podrška Ministarstvu prosvete, nauke i tehnološkog razvoja i Zavodu za vrednovanje kvaliteta obrazovanja i vaspitanja u praćenje napretka u oblasti inkluzivnog obrazovanja, a u cilju njegovog daljeg sprovođenja i unapređivanja.

Na inicijativu Ministarstva prosvete, nauke i tehnološkog razvoja, od septembra 2010. godine formirana je Mreža podrške inkluzivnom obrazovanju (MIO), a kao odgovor na potrebe obrazovno-vaspitnih ustanova za dodatnom podrškom u razvijanju prakse dostupnog, kvalitetnog i pravednog obrazovanja za svako dete, sa posebnom pažnjom i brigom za decu iz osetljivih društvenih grupa. Mreža je razvijena kroz aktivnosti DILS projekta³ i predstavlja značajan oslonac u implementaciji Zakona o osnovama sistema obrazovanja i vaspitanja. Mrežu trenutno čini 120 stručnjaka različitih profila i praktičara i 14 model škola, čija uloga je savetodavni i supervizijski rad sa obrazovno-vaspitnim ustanovama u oblasti inkluzivnog obrazovanja.

Organizacije civilnog društva su veoma aktivne u pružanju podrške inkluzivnom obrazovanju kroz različite aktivnosti: materijalna podrška deci iz osetljivih grupa; neposredan rad sa decom iz osetljivih grupa, priprema dece za upis u pripremni predškolski program i školu, podrška upisu u školu, rad sa roditeljima i nastavnicima u povećanju kompetencija, organizovanje kampanja, okruglih stolova, konferencija za promociju inkluzivnog obrazovanja itd. Ove aktivnosti su najčešće podržane od strane donatora, a u nekim slučajevima i iz opštinskih izdvajanja.

² Kovač-Cerović i dr., 2014.

³ Delivery of Improved Local Services (DILS), Pružanje unapređenih usluga na lokalnom nivou; projekat podržan kreditom Svetske banke, a u realizaciji ministarstava za zdravstvo, socijalnu politiku i obrazovanje; <http://www.dils.gov.rs/>

Mreža organizacija za decu Srbije – MODS

Mreža organizacija za decu Srbije – MODS formirana je sa ciljem da svojim delovanjem doprinese ostvarivanju prava, unapređivanju položaja i poboljšanju kvaliteta života dece u Srbiji. Registrovana je u novembru 2014. godine i okuplja organizacije civilnog društva iz Srbije koje se bave decom i zaštitom njihovih prava. Mreža se svojim radom zalaže za ostvarivanje prava sve dece, smanjenje siromaštva dece, za dostupno kvalitetno formalno i neformalno obrazovanje i kulturu, za dostupnu kvalitetnu zdravstvenu zaštitu i zdravu životnu sredinu, da sva deca rastu bezbedno i budu zaštićena od zlostavljanja, zanemarivanja, iskorišćavanja i nasilja, da se adekvatnije planira i transparentnije troši budžet za decu, za stvaranje i razvijanje inkluzivnog društva.

MODS vidi obrazovanje zasnovano na inkluzivnim principima kao ključno za socijalnu uključenost dece i društvenu koheziju, pa je zato jedan od prioriteta mreže povećanje dostupnosti kvalitetnom obrazovanju deci iz osjetljivih grupa.

Budući da, i pored zakonske i drugih vrsta podrške, u praksi često izostaje intersektorsko planiranje i obezbeđivanje podrške deci iz osjetljivih grupa da se **uključe i ostanu u sistemu redovnog obrazovanja, kao i da je sam kvalitet obrazovanja za njih nezadovoljavajući**, **MODS** je postavio za cilj izradu predloga praktične politike sa smernicama i preporukama za razvijanje i unapređivanje planiranja i pružanja adekvatne intersektorske podrške u lokalnoj zajednici, kako bi se sva dece uključila u obrazovno-vaspitni sistem koji je pravedan, zasnovan na inkluzivnim principima i koji obezbeđuje kvalitetno obrazovanje za svu decu.

U tu svrhu sprovedena je analiza postojeće podrške, povezanosti i iskorišćenosti resursa, programa i usluga za inkluzivno obrazovanje u lokalnoj zajednici. Analizirana su relevantna dokumenta (zakonska regulativa, literatura, rezultati istraživanja), kao i postojeća praksa, na osnovu čega su mapirani primeri dobre prakse planiranja i pružanja podrške u lokalnim zajednicama. Prikupljanje primera zasnivalo se prvenstveno na iskustvima koja su imali članovi Mreže podrške inkluzivnom obrazovanju, kao i organizacije civilnog društva članice **MODS**-a. Nakon analize izabrani su primeri iz 6 lokalnih zajednica, koji jasno ukazuju na postojanje intersektorske saradnje i gde je vidljiva podrška lokalne samouprave. Izabrani primjeri poslužili su za davanje predloga modela za unapređivanje saradnje i povezivanja na lokalnom nivou.

Na kraju, izrađen je set preporuka i smernica za unapređivanje planiranja i pružanja adekvatne intersektorske podrške za inkluzivno obrazovanje u lokalnoj zajednici.

OBJAŠNJENJE PROBLEMA

Sistem obrazovanja koji teži ka kvalitetnom obrazovanju za sve treba da osigura da sva deca imaju pristup obrazovanju koje će im obezbediti pun intelektualni, emocionalni, socijalni, moralni i fizički razvoj u skladu sa uzrastom, razvojnim potrebama i interesovanjima. Da bi se ovo postiglo i da bi se pružila adekvatna dodatna podrška deci iz osetljivih društvenih grupa, potrebna je, između ostalog, usklađenost akcija i mera u različitim oblastima i različitim službama koje se bave decom. Međutim, jedna od najvećih zamerki sistemskoj podršci inkluzivnom obrazovanju jeste upravo neusklađenost nadležnosti različitih sistema: prosveta, socijalna zaštita, zdravlje, lokalna samouprava; njihova nedovoljna povezanost i saradnja na operativnom nivou.

Značaj intersektorske saradnje najlakše je posmatrati na nivou lokalnih zajednica. Opština je nivo na kom se iniciraju, finansiraju i realizuju različite mere kojima se podržava inkluzivno obrazovanje. Zakonskim i podzakonskim aktima regulisane su funkcije opštine koje imaju posredan ili neposredan efekat na razvoj inkluzivnosti, a neke od najvažnijih funkcija su obezbeđivanje uslova za rad interresornih komisija i obezbeđivanje materijalnih sredstava za decu iz osetljivih grupa. Značajan aspekt podrške inkluzivnom obrazovanju na nivou opštine ogleda se i u saradnji različitih aktera, na primer škole i Centra za socijalni rad ili Doma zdravlja. Ova saradnja može biti organizovana oko podrške konkretnom detetu ili oko realizacije projekata i aktivnosti koje podržavaju inkluzivnost.

U dosadašnjoj praksi pokazalo se, ipak, da na lokalnom nivou često nedostaju odgovarajući modeli i mehanizmi koji omogućuju, podržavaju i unapređuju obrazovnu i socijalnu inkluziju dece iz osetljivih grupa. Iako obrazovno-vaspitne ustanove najčešće sarađuju međusobno, kao i sa drugim relevantnim ustanovama u lokalnoj zajednici, nedostaju obavezujući mehanizmi te saradnje, te se neretko dešava da se ona zasniva samo na «dobroj volji» i «ličnim poznanstvima». Nedostatak ovih mehanizama naročito je vidljiv prilikom tranzicije dece iz osetljivih grupa iz jednog nivoa obrazovanja u drugi, kao i kod realizacije mera dodatne podrške koje predlaže interresorna komisija.

Interresorna komisija (IRK)

Jedan od mehanizama podrške inkluzivnom obrazovanju na lokalnom nivou predstavlja formiranje komisije za procenu potreba za dodatnom obrazovnom, zdravstvenom i socijalnom podrškom detetu i učeniku, tzv. interresorne komisije. Formiranje interresorne komisije obaveza je lokalne samouprave, a njen sastav i način rada regulisani su Pravilnikom o dodatnoj obrazovnoj, zdravstvenoj i socijalnoj podršci detetu i učeniku⁴.

Interresornu komisiju čine predstavnici tri sistema – obrazovanja, zdravstva i socijalne zaštite i to tri stalna i dva povremena člana. Stalni članovi Komisije su: predstavnik sistema zdravstvene zaštite (pedijatar); predstavnik obrazovno-vaspitnog sistema (školski psiholog); predstavnik sistema socijalne zaštite (stručni radnik na poslovima socijalnog rada). Stalne članove imenuje opštinska, odnosno gradska uprava. Stalni članovi biraju svog predsednika. Povremeni članovi komisije biraju se za svako pojedinačno dete i to tako što se iz dva sistema, iz kojih je podrška od posebnog

⁴ Sl. glasnik RS, br. 63/2010

značaja, kao član komisije poziva po jedno lice koje ima najviše saznanja o detetu (izabrani lekar, vaspitač, odeljenski starešina, voditelj slučaja, i dr.).

Komisija ima i svog koordinatora – lice koje je zaposleno u opštinskoj, odnosno gradskoj upravi i koje je aktom o sistematizaciji poslova određeno da pruža stručnu i administrativno-tehničku podršku komisiji.

Procena potreba deteta za pružanjem dodatne podrške vrši se po zahtevu roditelja, odnosno staratelja deteta ili na inicijativu obrazovne, zdravstvene ili ustanove socijalne zaštite, uz saglasnost roditelja, odnosno staratelja deteta. U postupku procene Komisija je dužna da na osnovu utvrđene situacije ustanovi podršku koju dete već dobija i preporuči dodatnu podršku iz oblasti obrazovanja, zdravstvene ili socijalne zaštite, uključujući i onu koja zahteva dodatna finansijska sredstva, kao i da odredi način realizacije koordinisane međuresorne saradnje, sa ciljem uključivanja deteta u život zajednice i obezbeđivanja uslova za maksimalni razvoj deteta. Komisija je dužna da u roku od 45 dana od dana podnošenja zahteva sačini zajedničko obrazloženo mišljenje, koje sadrži i individualni plan podrške detetu.

Dodatna podrška obuhvata zdravstvene, socijalne i obrazovne usluge koje se pružaju detetu i omogućavaju mu punu društvenu uključenost i napredovanje, odnosno one koje mu obezbeđuju prevazilaženje fizičkih i socijalnih prepreka ka nesmetanom obavljanju svakodnevnih životnih aktivnosti od značaja za uključivanje u obrazovni proces, život u zajednici i uspešno napredovanje.

Mere podrške koje predlaže interresorna komisija mogu biti neposredne (prilagođeni udžbenici, pomagala i asistivna tehnologija, lični pratioci, pravo besplatnog učešća u kulturnim, sportskim i rekreativnim aktivnostima koje organizuje škola, i dr.) i posredne (prilagođavanje okruženja, stručno usavršavanje zaposlenih, savetodavni rad sa roditeljima, prevoz od mesta stanovanja do obrazovne ustanove, i dr.).

Funkcionisanje i rad interresornih komisija izazvalo je najviše polemike i među zaposlenima u obrazovno-vaspitnim ustanovama i među roditeljima, a pritužbe na njen rad upućivane su i zaštitniku građana. Istraživanje funkcionisanja rada IRK u prvoj godini njenog postojanja⁵, kao i prikupljanje informacija od praktičara i drugih relevantnih aktera ukazali su na niz nedostataka kako u radu same komisije tako i u realizaciji mera koje ona predlaže. U vezi sa radom interresorne komisije, poteškoće se ogledaju u tome što u nekim opštinama ona ne funkcioniše na način na koji bi trebalo (ne postupa se u skladu sa Pravilnikom); donošenje mišljenja kasni (traje duže od predviđenih 45 dana); mišljenje koje donosi komisija najčešće samo potvrđuje zahtev roditelja ili škole, bez sagledavanja realnih potreba deteta za podrškom; često se deca ne posmatraju u prirodnom okruženju nego se dete «pregleda» u sedištu komisije; u postupku sagledavanja potreba deteta se ne angažuju povremeni članovi na način koji je propisan Pravilnikom; ne koriste se dovoljno mogućnosti za predlaganje mera (najčešće se predlaže samo mali, ograničeni broj mera); kod predlaganja mera podrške postoji terminološka nejasnoća oko pedagoških asistenata i ličnih pratilaca; neke od predloženih mera nisu u skladu sa principom inkluzivnosti; mišljenje ne sadrži adekvatan individualni plan podrške; često izostaje praćenje efekata realizacije podrške. Sem toga, ne postoji ni dovoljna informisanost i razumevanje uloge komisije od strane roditelja i nastavnika, a ponekad ni među samim članovima komisije; često se uloga ove komisije ne razlikuje od prethodne komisije za pregled dece ometene u razvoju.

⁵ Mihajlović i sar., 2012., prema Kovač-Cerović i dr., 2014.

Okvir za praćenje inkluzivnog obrazovanja u Srbiji

Ipak, najveće zamerke funkcionisanju interresorne komisije tiču se finansiranja predloženih mera. Realizacija mera koje predlaže interresorna komisija često izostaje jer njihovo finansiranje i sprovođenje nije obavezujuće. Iz tog razloga ponekad finansiranje mera spada na teret samih roditelja. Ni finansiranje naknada za rad članovima komisije nije adekvatno regulisano; iako većina opština u budžetu ima stavku za naknadu članovima komisije, nema propisane metodologije za utvrđivanje visina naknada, a članovi komisije nisu zadovoljni visinom i dinamikom isplate.

Nedostaci u radu interresorne komisije ukazuju na potrebu za izmenom pravilnika o njenom radu, unapređivanjem kompetencija njenih članova, kao i za obezbeđivanjem drugih mehanizama podrške rada komisije i sprovođenje mera koje ona predlaže.

Početkom decembra 2011. godine osnovano je Zajedničko telo za podršku u radu i koordinaciju nadzora nad radom interresornih komisija, koje čine predstavnici resornih ministarstava, nezavisni stručnjaci za inkluzivno obrazovanje, predstavnici civilnog sektora i roditelja. Trenutno je od strane ovog tela angažovana radna grupa koja priprema izmene pravilnika o radu interresorne komisije.

Podrška inkluzivnom obrazovanju od strane različitih aktera u lokalnoj zajednici

Podrška koju obrazovno-vaspitne ustanove traže kada je u pitanju inkluzivno obrazovanje najčešće se tiče opremanja i poboljšanja uslova rada, pružanja podrške u radu sa konkretnim detetom i povećanja kompetencija zaposlenih za primenu inkluzivne prakse. U obezbeđivanju ove podrške obrazovno-vaspitne ustanove sarađuju sa različitim akterima u lokalnoj zajednici – drugim obrazovno-vaspitnim ustanovama, zdravstvenim i ustanovama socijalne zaštite, lokalnom samoupravom, organizacijama civilnog društva, kancelarijama za mlade... **Iako je ovo povezivanje postojalo i ranije, svoj poseban značaj ono dobija upravo u obezbeđivanju podrške za realizaciju inkluzivnog obrazovanja.**

Saradnja između obrazovno-vaspitnih ustanova, pored svojih uobičajenih aktivnosti, u poslednje vreme intenzivira se aktivnostima koje obezbeđuju podršku tranziciji dece/učenika iz osetljivih grupa iz jednog nivoa obrazovanja u drugi (prelazak iz predškolske ustanove u osnovnu školu i iz osnovne u srednju školu). Drugi povod za intenziviranje saradnje među obrazovno-vaspitnim ustanovama tiče se stručnog usavršavanja zaposlenih putem horizontalnog povezivanja i razmene iskustava (studijske posete, ugledni časovi, okrugli stolovi i tribine...). Ove aktivnosti naročito su razvijene u okviru podrške koju obezbeđuje Mreža podrške inkluzivnom obrazovanju kroz posete članova mreže školama kojima je potrebna podrška i savetodavni rad sa zaposlenima i roditeljima, studijske posete model školama, lokalne akcije i inicijative...

Posebna podrška unutar obrazovno-vaspitnog sistema očekuje se od tzv. «specijalnih» škola (škola za obrazovanje dece sa smetnjama u razvoju), od kojih se najčešće traži pomoć u davanju smernica za prilagođavanje nastave detetu/učeniku i realizacija individualnih defektoloških tretmana. U praksi postoje primeri gde defektolozi različitih profila odlaze iz «specijalnih» u «redovne» škole i tu pružaju podršku deci (realizuju tretmane van časova redovne nastave) i nastavnicima (učestvuju u radu tima za pružanje dodatne podrške učeniku).

Osnovni problemi u saradnji između obrazovno-vaspitnih ustanova, koji se javljaju u praksi, su ti što ne postoje jasno definisani i obavezujući mehanizmi i procedure, pa su pomenute situacije često izuzetak, a ne pravilo, a neretko se dešavaju i na ličnu inicijativu i po principu dobrovoljnosti. Zatvorenost obrazovnih i vaspitnih ustanova, nedovoljna spremnost zaposlenih da na adekvatan način razmenjuju informacije o deci, nedovoljno poznavanje principa poverljivosti podataka, nepostojanje protokola, samo su neki od razloga zbog kojih izostaje kontinuirana i organizovana podrška unutar obrazovno-vaspitnog sistema. Takođe, veliki broj škola ne zna za postojanje Mreže podrške inkluzivnom obrazovanju, ili joj se ne obraća za podršku.

Što se tiče saradnje sa «specijalnom» školom, dodatni problem predstavlja i nedovoljan broj potrebnih defektologa, udaljenost od «redovne škole» usled čega nije moguće obezbediti kontinuirane tretmane, podrška defektologa koja se obezbeđuje putem projekata prestaje po prestanku projekta, itd.

Obrazovno-vaspitne ustanove se za podršku obraćaju i Centru za socijalni rad i Domu zdravlja. Prema istraživanju koje je Društvo za razvoj dece i mlađih – Otvoreni klub sprovelo u 5 lokalnih zajednica⁶, saradnja sa ovim institucijama se od strane zaposlenih u obrazovno-vaspitnim ustanovama ocenjuje od potpuno nezadovoljavajuće do zadovoljavajuće; ovim ustanovama se najviše zamera izostajanje povratne informacije o preduzetim merama i nalaza sa konkretnim preporukama. Sa druge strane, obrazovno-vaspitne ustanove nisu dovoljno upoznate sa različitim uslugama i podrškama koje mogu da dobiju od ovih institucija, pa te usluge ostaju nedovoljno iskorišćene, kao na primer usluge Centra za socijalni rad – konferencija slučaja i porodični saradnik.

Lokalna samouprava je nadležna za pružanje raznovrsne podrške deci/učenicima, ali se po broju aktivnosti usmerenih na tu podršku opštine značajno razlikuju. Lokalna samouprava najčešće obezbeđuje materijalnu pomoć za decu iz socijalno-ugroženih porodica (besplatni udžbenici, užina, izleti i ekskurzije itd.), prevoz učenicima osnovnih škola, pojedine mere koje predlaže IRK (defektološki tretmani, lični pratilac, prostorno prilagođavanje - rampe), stručno usavršavanje zaposlenih u obrazovno-vaspitnim ustanovama. U kojoj meri će lokalna samouprava podržavati inkluzivno obrazovanje umnogome zavisi od nivoa razvijenosti opštine, ali i od različitih socijalnih faktora. Čak ni unutar jedne lokalne zajednice podrška obrazovno-vaspitnim ustanovama nije ujednačena; dok neke predškolske ustanove i škole dobijaju podršku, sa drugima to nije slučaj, iako imaju potrebu za istom vrstom podrške (prema nekim mišljenjima ovo najviše zavisi od angažovanja direktora). Čest je slučaj i da lokalna samouprava obezbeđuje sredstva za dete ukoliko ono pohađa školu za decu sa smetnjama u razvoju (npr. finansira uslugu prevoza i pratnje do škole koja je u drugom gradu), ali ne obezbeđuje sredstva za uključivanje deteta u najbližu tipičnu školu (npr. ne finansira uslugu ličnog pratioca deteta do redovne škole), što govori o tome da se izostanak podrške inkluzivnom obrazovanju ne može pravdati isključivo nedostatkom finansijskih sredstava, nego pre svega, nerazumevanjem procesa i značaja inkluzije. Problem u obezbeđivanju podrške od strane lokalne samouprave uzrokovan je i čestim smenama vlasti čime se onemogućuje kontinuitet u pružanju podrške čak i tamo gde je ona uspostavljena.

U suštini može se reći da se u lokalnim samoupravama obaveze u vezi sa podrškom inkluzivnom obrazovanju ne ispunjavaju, da institucije ne sarađuju

⁶ Stefanović I dr. 2013.

međusobno, a konkretnе procedure nisu jasno definisane. Sem toga, lokalne samouprave nemaju potpune i jedinstvene evidencije o broju dece iz osjetljivih grupa, što dodatno otežava obezbeđivanje adekvatne i kontinuirane podrške.

Obrazovno-vaspitne ustanove sarađuju još i sa organizacijama civilnog društva i ta saradnja se najčešće ogleda u realizaciji zajedničkih projekata, u realizaciji konkretnih aktivnosti sa decom iz osjetljivih grupa (radionice, podrška u učenju), opremanju škole (nastavna sredstva, asistivna tehnologija) i obukama zaposlenih. Ostaje pitanje koliko su ovi resursi prepoznati i koliko su uključeni, kao i na koji način obezbediti održivost u pružanju podrške, budući da podrška obično prestaje po prestanku projekta u okviru kog je bila obezbeđena.

Na osnovu svega što je navedeno, može se zaključiti da u praksi često izostaje intersektorsko planiranje i obezbeđivanje podrške deci iz osjetljivih grupa ili je kvalitet te podrške nezadovoljavajući, a saradnja među ustanovama nedovoljno jasno definisana. Iz tog razloga kreiranje ovog dokumenta ima za cilj da dâ smernice za razvijanje i unapređivanje intersektorske podrške u lokalnoj zajednici kako bi se obezbedila uključenost sve dece u obrazovno-vaspitni sistem, adekvatna podrška i ostajanje dece u sistemu, kao i prelazak na naredne nivo obrazovanja.

PRIMERI UMREŽAVANJA I INTERSEKTORSKE PODRŠKE

U definisanju preporuka i smernica oslanjaćemo se na postojeće dobre prakse, od kojih će neke biti detaljnije opisane. Navedeni primeri su samo neki od mera i aktivnosti koji se realizuju u različitim zajednicama i koji ilustruju na koji način se **postojeći resursi** u zajednici mogu iskoristiti na rešavanju problema i unapređivanju inkluzivnog obrazovanja. Negde je to u začetku i na nivou inicijative, dok je negde rezultat dugogodišnje saradnje; zajedničko za sve je da tu **saradnju treba razvijati, formalizovati i učiniti je dostupnom i vidljivom**. Na osnovu toga pokušaćemo da objedinimo sve ono što se pokazalo kao uspešno u predlog modela koji bi predstavljao suštinsku podršku kvalitetnom obrazovanju za svu decu.

Slede opisi umrežavanja i intersektorske podrške u 6 lokalnih zajednica: primer formiranja i rada lokalnih mreža podrške u Subotici, Temerinu i Vranju, primer dobre prakse u radu interresorne komisije u opštini Bečeј, primer podrške predškolskom obrazovanju i vaspitanju u Pančevu i primer rada Društvenog centra u Lepenici (Vladičin Han) na prevenciji osipanja učenika.

Mreža podrške inkluzivnom obrazovanju grada Subotice

Na regionalnom sastanku Mreže podrške inkluzivnom obrazovanju održanom u martu 2014. godine formirana je lokalna mreža podrške nazvana **Mreža podrške grada Subotice**, koju čine predstavnici svih relevantnih institucija (predškolske ustanove, osnovnih i srednjih škola, "specijalne" škole, Centra za socijalni rad, Interresorne komisije, predstavnici roditelja, predstavnici udruženja građana – Edukativni centar Roma, Udruženje Zajedno, Gradska udruženje za pomoć osobama sa autizmom, Nacionalne službe za zapošljavanje).

Uloga Mreže je unapređivanje socijalne i obrazovne inkluzije dece iz osjetljivih grupa kroz povezivanje na lokalnom nivou i pružanje podrške deci u svim ciklusima obrazovanja i vaspitanja.

Putem lokalnih akcija, koje su realizovane u okviru projekta Mreže podrške inkluzivnom obrazovanju⁷, osmišljeni su i predstavljeni institucionalni mehanizmi praćenja dece iz osjetljivih grupa prilikom prelaska sa jednog nivoa obrazovanja na drugi.

Prepoznajući probleme koji postoje u tranziciji dece sa jednog nivoa obrazovanja na drugi, a koji se tiču nedovoljne informisanosti osnovne škole o deci koja dolaze iz predškolske ustanove, kao i nedovoljno razvijena profesionalna orientacija učenika koji se obrazuju po IOP-u na prelasku u srednju školu, OŠ "Sonja Marinković" iz Subotice i Mreža podrške grada Suboticeinicirali su aktivnosti na prevazištenju ovih problema. U tu svrhu realizovano je sledeće:

- sastanak aktiva stručnih saradnika osnovnih i srednjih škola radi dogovora o tranzpcionom postupku i obrascu;
- definisana je procedura profesionalnog usmeravanja i informisanja učenika (od prezentacije srednjih škola do isprobavanja zanimanja); sve srednje škole definisale su kao uslugu u oblasti profesionalne orientacije podršku učenicima koji se obrazuju po IOP-u;

⁷ Mreža podrške inkluzivnom obrazovanju realizuje projekt "Unapređivanje obrazovanja u Srbiji kroz razvoj Mreže podrške IO" u saradnji sa Grupom Most, u partnerstvu sa UNICEF-om i Ministarstvom prosvete, nauke i tehnološkog razvoja RS, uz finansijsku podršku SDC-a. U okviru ovog projekta realizovane su lokalne akcije čiji je cilj da unaprede načine na koji lokalna zajednica pruža podršku deci iz osjetljivih grupa i podstiče njihovo uključivanje u redovno obrazovanje i različite aspekte života zajednice.

- osmišljen je jedinstven obrazac pomoću kog se podržava tranzicija učenika koji se obrazuju po IOP-u⁸;
- predloženo je da predstavnik tima za dodatnu podršku iz osnovne škole bude član tima za dodatnu podršku u srednjoj školi;
- dogovorena je procedura izveštavanja između predškolske ustanove i osnovne škole o deci koja upisuju školu a koja su imala dodatnu podršku;
- sve osnovne škole su putem stručnog usavršavanja upoznate sa tranzpcionim planovima i aktivnostima u tranzpcionom periodu.

Krajnji cilj ovih aktivnosti je uspostavljanje procedure kojom se učenici kojima je potrebna dodatna obrazovna podrška prate od momenta uključivanja u predškolsku ustanovu do zapošljavanja.

Pored ovih aktivnosti, u okviru lokalne mreže formiran je i vršnjački tim učenika, predstavnika Učeničkih parlamenta osnovnih i srednjih škola u Subotici. Ovaj tim je prošao obuku, a zatim održao tribinu «Inkluzivno obrazovanje očima vršnjaka» na kojoj su razmenjena iskustva i stavovi učenika o inkluzivnom obrazovanju.

Na osnovu modela i iskustva Mreže podrške grada Subotice formirana je Mreža podrške opštine Odžaci. Na zajedničkim sastancima dogovorena je buduća saradnja, a u izradi je i veb-sajt putem kog će se promovisati rad lokalnih mreža podrške severnobačkog i zapadnobačkog okruga.

Opština obezbeđuje medijsku pokrivenost svih aktivnosti koje realizuje Mreža podrške grada Subotice, kao i tehničku podršku (prostorije za sastanke, opremu i sl.).

Lokalna inkluzivna mreža “Necovanje” Temerin

Lokalna inkluzivna mreža “Necovanje” zvanično je oformljena u februaru 2013. godine na inicijativu Srednje škole “Lukijan Mušicki” iz Temerina, koja je jedna od model škola u okviru Mreže podrške inkluzivnom obrazovanju. Ideja za formiranje lokalne inkluzivne mreže proistekla je iz činjenice da, iako su obrazovno-vaspitne ustanove uspostavile inkluzivnu praksu, među njima nije postojala kontinuirana i kvalitetna saradnja po ovom pitanju. Takođe, u lokalnoj zajednici postoje i druge organizacije koje imaju za cilj pomoći i brigu o deci, i sa kojima je trebalo uspostaviti kontinuiranu saradnju. Sagledavanjem postojeće situacije, tim za inkluzivno obrazovanje SŠ “Lukijan Mušicki” odlučio je da inicira uspostavljanje lokalne inkluzivne mreže sa ciljem da se trajno povežu svi relevantni akteri u mrežu koja bi kroz zajednički rad unapredila inkluzivnu praksu na svim nivoima u lokalnoj zajednici. Inicijativa je pokrenuta i realizovana takođe u okviru projekta Mreže podrške inkluzivnom obrazovanju.

Lokalna inkluzivna mreža okuplja predstavnike obrazovno-vaspitnih i drugih relevantnih ustanova u lokalnoj zajednici koji su prepoznati kao značajan resurs za unapređivanje obrazovne i socijalne inkluzije dece iz osetljivih grupa: predškolska ustanova, osnovne škole iz opštine, Srednja škola “Lukijan Mušicki” iz Temerina, Centar za socijalni rad – Dnevni centar za decu, Dom zdravlja, Udruženja građana “Kap” i “Roditelj”, Kancelarija za mlade Temerin, Temerinska organizacija mladih, Centar kreativnog okupljanja, Izviđački odred “Lukijan Mušicki”, Kulturno-informativni centar “Lukijan Mušicki”, Kreativna radionica Temerin i Lokalna samouprava (član Opštinskog veća zadužen za obrazovanje).

⁸ Definisana procedura i obrazac koji podržavaju tranziciju učenika iz osnovne u srednju školu dati su u Prilogu br. 2.

Tokom dvogodišnjeg rada lokalna inkluzivna mreža je realizovala niz preventivnih i interventivnih aktivnosti na podršci inkluzivnom obrazovanju, među kojima su sledeće:

- formirana je baza raspoloživih resursa za inkluzivnu praksu u lokalnoj zajednici (mapirani su raspoloživi resursi, odnosno izlistane su jake strane svake ustanove i udruženja na lokalnom nivou za pružanje međusektorske podrške, rešavanju konkretnih poteškoća u praksi i promociji inkluzivnog obrazovanja);
- osmišljen je i promovisan model tranzicije dece sa jednog obrazovnog nivoa na drugi;
- realizovano je stručno usavršavanje zaposlenih u obrazovno-vaspitnim ustanovama (putem seminara i tribina);
- sprovedena je promocija inkluzivnog obrazovanja i senzibilizacija lokalne zajednice za socijalnu inkluziju putem različitih manifestacija («Mini olimpijada zaboravljenih igara», „Žive statue mira”);
- formiran je Vršnjački tim za podršku inkluzivnom obrazovanju (SŠ «Lukijan Mušicki», Kancelarija za mlade i Centar kreativnog okupljanja; mlađi su prošli obuke, a potom su realizovali aktivnosti anketiranja građana i promocije obrazovne i socijalne inkluzije);
- razmatrano je pokretanje inicijative za formiranje Saveta za unapređenje položaja osoba sa invaliditetom i smetnjama u razvoju pri Opštini Temerin.

Lokalna samouprava podržala je formiranje i rad lokalne inkluzivne mreže na taj način što je član opštinskog veća prisustvovao sastancima mreže od samog formiranja, obezbeđivanjem prostora za različite aktivnosti mreže, finansiranjem prevoza za učesnike Mini olimpijade (podržan je i predlog da Mini olimpijada zaboravljenih igara postane redovna aktivnost u okviru «Dečije nedelje» u Temerini), finansiranjem održavanja dve tribine namenjene zaposlenima u obrazovno-vaspitnim ustanovama.

Lokalna mreža podrške inkluzivnom obrazovanju u Vranju

Još jedan primer povezivanja lokalnih institucija sa ciljem podrške inkluzivnom obrazovanju predstavlja i formiranje lokalne mreže podrške u Vranju. Na inicijativu koordinatorke Mreže podrške inkluzivnom obrazovanju za Školsku upravu Leskovac, pokrenuta je i oformljena lokalna mreža podrške inkluzivnom obrazovanju. Cilj ovog povezivanja je podizanje kapaciteta škola za inkluzivno obrazovanje i stvaranje partnerskih odnosa između škola i svih relevantnih institucija i organizacija u okviru šire zajednice radi obezbeđivanja uslova deci/učenicima kojima je potrebna dodatna podrška u obrazovanju za uključivanje i funkcionisanje u nastavnom procesu i vannastavnim aktivnostima. Da bi se to postiglo realizovane su različite aktivnosti: sastanci koordinatorke Mreže podrške IO sa predstavnicima lokalne samouprave, školske uprave, škola i drugih aktera radi definisanja uloge svakog od aktera u pružanju podrške; obuke zaposlenih u predškolskoj ustanovi, osnovnim i srednjim školama; okrugli stolovi, tribine, internet forumi, radio i TV emisije.

Akreditovane obuke za zaposlene u obrazovno-vaspitnim ustanovama u Vranju kreiralo je i realizovalo Udruženje građana "Pozitiv" iz Vranja, koje je i ranije organizovalo aktivnosti za decu iz osjetljivih grupa, a koje su promovisale inkluzivnost. Realizaciju ovih obuka finansijski je podržala lokalna samouprava, u saradnji sa kojom je planirano da Udruženje građana "Pozitiv" preraste u resurs centar na lokalnu za pružanje dodatne podrške školama, roditeljima, i drugim institucijama i pojedincima. Lokalna samouprava je uključena i u rad lokalne mreže (član gradskog veća je i član mreže i prisustvuje njihovim sastancima) i pruža uslove za njen rad (obezbeđivanje prostora za sastanke i stručne skupove).

Interresorna komisija opštine Bečeј

Interresorna komisija u opštini Bečeј formirana je u oktobru 2010. godine rešenjem Načelnika opštinske uprave Bečeј. Komisija funkcioniše u istom sastavu stalnih članova od početka formiranja, sa sedištem u opštini, u kancelariji šefa odseka za društvene delatnosti koji je ujedno i koordinator komisije. U sedištu komisije obavljaju se stručni sastanci, **dok se procena kod svakog pojedinačnog deteta vrši na terenu (u prirodnom okruženju)**, a puno konsultacija i analiza u vezi sa davanjem objedinjenog mišljenja se obavlja i elektronskim putem.

Kod svih podnetih zahteva postupano je u skladu sa Pravilnikom o dodatnoj obrazovnoj, zdravstvenoj i socijalnoj podršci detetu i učeniku. U utvrđivanju potrebe za dodatnom podrškom, svaki član komisije neposredno vrši opservaciju u prirodnom okruženju deteta i učenika (u porodičnom domu, vrtiću, školi, prisustvom časovima i sl.) i u toku postupka procene koristi podatke dobijene iz različitih izvora (od roditelja, iz razgovora sa detetom, uvidom u školska postignuća i druga praktična znanja i veštine, iz obrazovne ustanove koju dete pohađa itd.), uz redovno angažovanje povremenih članova. Ovo ukazuje da se poštuje jedno od osnovnih principa rada komisije koje podrazumeva da se opservacija i razgovor sa detetom obavlja u za njega bezbednom, prijatnom i prirodnom okruženju: vršnjačkoj grupi, odeljenju, porodici.

Mišljenje komisije se redovno dostavlja roditeljima, odnosno starateljima dece, kao i svakoj nadležnoj osobi, organizaciji odnosno ustanovi koja je predviđena za sprovođenje predloženih mera, poštujući rokove i zakonske propise o zaštiti podataka o ličnosti.

Članovi komisije prate efekte izvršavanja predložene podrške za svako dete iz oblasti i sistema čiji su predstavnici. Najviše obaveza ima predstavnik sistema obrazovanja, pošto su i predložene podrške najviše iz te oblasti.

Komisija dostavlja redovne izveštaje o svom radu opštinskoj upravi, kao i resornim ministarstvima. Lokalnoj samoupravi se izveštaji podnose mesečno i polugodišnje, a resornim ministarstvima periodično.

Od svog formiranja komisija beleži povećanje broja zahteva svake godine. Samo u toku prethodne godine obrađeno je 117 zahteva, što govori u prilog tome da je komisija vidljiva u zajednici i da ustanove i roditelji vide dobit od njenog rada.

Pored bazičnog posla, obrade pristiglih zahteva i kreiranja individualnih planova podrške, komisija se bavila i drugim aktivnostima koje su imale za cilj informisanje javnosti, roditelja i prosvetnih radnika o procedurama rada komisije, ali i promovisanje uloge i rezultata rada komisije kao primera dobre prakse. Predsednica komisije je deo radne grupe koja se bavi definisanjem izmena i dopuna Pravilnika o dodatnoj obrazovnoj, zdravstvenoj i socijalnoj podršci detetu i učeniku, a prema mandatu koja je ova radna grupa dobila od strane Zajedničkog tela.

Lokalna samouprava u svom budžetu opredeljuje određena sredstva za rad komisije, od čega se realizuje isplata honorara za članove komisije (prema utvrđenom iznosu na mesečnom nivou), dok se sredstva predviđena za mere podrške isplaćuju sa različitih konta (prevoz učenika, defektološki tretmani, lični pratilec deteta, i dr.). Prilikom planiranja budžeta, opština konsultuje interresornu komisiju i vrstama predložene podrške (koliko ličnih pratileaca, tretmana, asistivne tehnologije i dr. je predloženo u toku jedne godine). Interresorna komisija Opštine Bečeј je proglašena za jednu od najboljih u

Srbiji do sada u pogledu stručnih kompetencija, efikasnosti i adekvatnosti u procenjivanju potreba za dodatnom podrškom.

Da bi se unapredila realizacija mera koje predlaže komisija, a prvenstveno mere lični pratilec deteta, sastavljen je predlog Pravilnika o osnovnoj i dodatnoj podršci detetu i učeniku Opštine Bečeј⁹. Ovaj pravilnik definiše osnovnu i dodatnu podršku detetu i učeniku, i utvrđuje način njihovog ostvarivanja za dete i učenika sa prebivalištem na teritoriji opštine Bečeј u oblasti predškolskog, osnovnog i srednjeg obrazovanja, a u skladu sa planiranim sredstvima u budžetu opštine za svaku budžetsku godinu. Pravilnik je u maju 2015. godine ušao u proceduru za usvajanje na Opštinskom veću.

Program predškolskog obrazovanja dece sa smetnjama u razvoju u Pančevu

Inicijativa za inkluziju VelikiMali iz Pančeva, u saradnji sa Predškolskom ustanovom «Dečja radost», razvija i realizuje «Program predškolskog obrazovanja dece sa smetnjama u razvoju» još od 2001. godine, uz podršku mnogih međunarodnih donatora i grada Pančeva, koji je od 2007. godine preuzeo celokupno finansiranje programa.

Program je nastao kao odgovor na potrebe da se za decu sa višestrukim i izraženijim poteškoćama u razvoju, koja nisu bila uključena u predškolsku ustanovu ili je to uključivanje bilo neadekvatno, obezbede dodatni uslovi i programi podrške razvoju i priprema za uključivanje u redovne vrtičke grupe. Iz tog razloga pokrenuta je posebna, integrativna grupa u vrtiću „Lasta“, koja je imala status razvojno – tranzitorne grupe i podrazumevala je obezbeđivanje dodatnih uslova i programa podrške kreiranih tako da pomognu deci u obavljanju aktivnosti svakodnevnog života i usvajanju socijalnih veština, s krajnjim ciljem da se svako dete lakše uključi u redovnu vršnjačku sredinu.

Pokretanje grupe podrazumevalo je renoviranje i adaptaciju objekta vrtića «Lasta» (vrtić je arhitektonski prilagođen potrebama dece sa smetnjama u razvoju), kao i kreiranje programa predškolskog obrazovanja za decu sa smetnjama u razvoju koji je realizovan u partnerstvu sa PU «Dečija radost». Pored realizovanja programa u integrativnoj grupi, pružana je i podrška u redovnim grupama vrtića i **ova dva oblika podrške su uvek bila povezana.**

Od kreiranja programa i formiranja integrativne grupe, grad Pančevu je učestvovao u finansiranju, u početku delimično (učešće u doniranju sredstava za adaptaciju vrtića, obezbeđivanje plata za vaspitačice zaposlene u integrativnoj grupi, pomoćne radnike i tekuće troškove – komunalije, higijena, užina za decu), da bi od 2007. godine potpuno preuzeo finansiranje ovog programa kroz obezbeđivanje naknade za angažovanje nekoliko stručnjaka za podršku. Pored finansijske podrške u realizaciji programskih aktivnosti, lokalna samouprava je obezbeđivala i logističku podršku prilikom održavanja mnogobrojnih seminara.

Program Inicijative za inkluziju VelikiMali i PU «Dečja radost» doprineo je da se i pre donošenja nove zakonske regulative postignu mnoge promene po pitanju ostvarivanja prava na obrazovanje dece sa smetnjama u razvoju zajedno sa vršnjacima, odnosno inkluzivnog obrazovanja: povećan je broj dece sa smetnjama u razvoju koja su uključena u predškolsko obrazovanje (integrativna grupa u vrtiću „Lasta“ i redovne vršnjačke grupe), veliki broj vaspitačica je kroz obuke i stručnu podršku u grupama razvio svoja znanja i veštine za rad sa decom sa smetnjama u razvoju, razvijeno je sistematsko planiranje podrške kroz rad na opisima funkcionisanja dece (od donošenja

⁹ Predlog ovog pravilnika dat je u Prilogu br. 1.

novih zakona izrada pedagoških profila) i planiranje podrške kroz individualizovan pristup (od donošenja novih zakona planiranje podrške kroz individualizaciju i individualni obrazovni plan), roditelji su aktivno uključeni u planiranje i praćenje podrške za svoju decu, što je takođe propisano novom zakonskom regulativom.

Od donošenja Zakona o osnovama sistema obrazovanja i vaspitanja i Zakona o predškolskom vaspitanju i obrazovanju¹⁰ obezbeđeni su mehanizmi, instrumenti i procedure za implementaciju inkluzivnog obrazovanja. U saradnji sa upravom predškolske ustanove i predstavnicima lokalne samouprave obezbeđeno je obrazovanje dece sa smetnjama u razvoju u redovnim vršnjačkim grupama, što znači da se od programske 2012/2013. godne program, koji i dalje podrazumeva pružanje podrške deci, vaspitačima i roditeljima od strane stručnjaka iz Inicijative za inkluziju VelikiMali, realizuje isključivo u redovnim vršnjačkim grupama. Time je obezbeđeno inkluzivno predškolsko obrazovanje u gradu Pančevu.

Pored ovog programa, Inicijativa za inkluziju VelikiMali iz Pančeva pruža i ostale vrste podrške inkluzivnom obrazovanju kroz akreditovane obuke, stručne skupove, pružanje direktnе podrške deci, roditeljima i zaposlenima u obrazovno-vaspitnim ustanovama, istraživanja, učešće u kreiranju inkluzivnih politika, promotivne aktivnosti¹¹.

Prevencija osipanja učenika u opštini Vladičin Han

Društveni centar u Lepenici (opština Vladičin Han) jedan je od sedam društvenih centara u jugoistočnoj Srbiji koji se bave razvojno-obrazovnom podrškom u zajednici. Strateški pravac razvoja ovog društvenog centra je povećanje broj dece koja redovno pohađaju nastavu i završavaju osnovnu školu, a zatim upisuju srednje škole i fakultete. To se nastoji postići neformalnim obrazovanjem i zajedničkim aktivnostima sa školom. U tu svrhu u Društvenom centru u Lepenici se kontinuirano odvija aktivnost „Pomoći u učenju i izradi domaćih zadataka“ koja se realizuje u saradnji sa školom (upravom škole, učiteljima, pedagogom, pedagoškim asistentom). Pored ove aktivnosti, realizuju se radionice koje podstiču kreativnost, informatičku pismenost, znanja o saobraćaju, bavljenje sportom i kvalitetno provođenje slobodnog vremena. Osim sa decom, Društveni centar radi i sa roditeljima i lokalnom zajednicom.

Društveni centar ostvaruje dobru saradnju sa svim relevantnim ustanovama u lokalnoj zajednici. Sa školama na teritoriji opštine radi se na razmeni statističkih podataka i informacija, na praćenju redovnosti pohađanja nastave u redovnom obrazovanju; sa predškolskom ustanovom na uključivanju sve dece u pripremni predškolski program i izvođenju zajedničkih aktivnosti; sa Crvenim krstom na pružanju materijalne pomoći (igračke, didaktički materijal); sa Centrom za socijalni rad na pružanju psihosocijalne i materijalne podrške; sa Domom zdravlja na preventivnoj zdravstvenoj nezi, ciljanim pregledima, vakcinacijom i zdravstvenim predavanjima; sa Centrom za kulturu i bibliotekarstvo na praćenju kulturno-zabavnih manifestacija. U toku je izrada protokola o saradnji škola i institucija u cilju smanjenja osipanja iz sistema obrazovanja.

¹⁰ Sl. glasnik RS, br. 18/2010

¹¹ <http://velikimali.org/>

<https://www.youtube.com/user/lziVelikiMali>

<https://www.facebook.com/pages/Inicijativa-za-inkluziju-VelikiMali/89107513659>

Opština Vladičin Han već deset godina podržava i učestvuje u finansiranju rada Društvenog centra, a aktivnosti centra uključila je u Lokalni plan akcije za decu, u Strategiju za borbu protiv siromaštva i Strategiju razvoja opštine. Opštinskim budžetom finansiraju se stalni rashodi centra, sredstva za rad, materijal, prostor, oprema, deo troškova za roditelje. Pored toga, opština obezbeđuje dostupnim i druge raspoložive resurse (biblioteku, sportsku salu, bioskop, mini-bus, sale za sastanke i edukacije). Lokalna samouprava redovno je obaveštena o aktivnostima centra i na edukativnim sastancima često prisustvuju i predstavnici lokalne samouprave.

Dosadašnja postignuća centra ogledaju se u mobilizaciji lokalne zajednice, kvalitetnijem obrazovanju romske dece, osnaživanju romskih porodica, uključivanju resursa lokalne zajednice u razne aktivnosti, podizanje nivoa ličnih aspiracija prema obrazovanju.

Osim podrške radu Društvenog centra, opština podržava inkluzivno obrazovanje i putem sledećih mera: rad interresorne komisije, prevoz učenika, udžbenike, užinu, izlete i ekskurzije za siromašnu decu, učešće u kulturnim manifestacijama, arhitektonska prilagođavanja u školama (rampa, toalet, rukohvati), asistivnu tehnologiju (u okviru Connection centra).

Inače, Društveni centri u jugoistočnoj Srbiji postoje u 7 mesta: Bojnik, Lebane, Niš, Pirot, Prokuplje, Surdulica i Vladičin Han. Svrha centara je da odgovaraju na potrebe zajednica i da usmeravaju svoje aktivnosti na inovativne razvojne i obrazovne usluge. Rad centara podržavaju lokalne samouprave, UNICEF, Društvo za razvoj dece i mladih - Otvoreni klub, Indigo i drugi partneri. Svi centri imaju podršku lokalnih samouprava. Finansijska podrška lokalne samouprave omogućena je kroz lokalne razvojne planove, najčešće lokalne planove akcije za decu. Objekti u kojima se centri nalaze u vlasništvu su lokalnih samouprava. Svi centri primenjuju princip inkluzivnosti i otvoreni su za sve osobe iz lokalne zajednice, naročito za decu i mlade.

* * *

Kroz opisane primere vidimo da je podršku inkluzivnom obrazovanju moguće obezbediti na svim nivoima – od predškolskog do srednjoškolskog obrazovanja, kao i kroz svrsishodno povezivanje lokalnih institucija, koje dovodi do različitih pozitivnih ishoda – **povećanje obuhvata dece iz osetljivih grupa u okviru obrazovno-vaspitnih ustanova, podrška tranziciji dece iz jednog nivoa obrazovanja u drugi, kao i većoj uključenosti dece u život zajednice i većoj senzibilizaciji lokalne zajednice za pitanja inkluzije.**

PREPORUKE I SMERNICE ZA OBEZBEĐIVANJE INTERSEKTORSKE PODRŠKE

Preporuke i smernice koje se daju tiču se uspostavljanja mehanizama na nivou lokalne zajednice kojima se obezbeđuje podrška inkluzivnom obrazovanju kao konceptu «kvalitetnog obrazovanja za sve». Predloženi model podrazumeva najpre mobilisanje već postojećih i raspoloživih resursa, koje treba angažovati i umrežiti na adekvatan način kako bi se obezbedila suštinska podrška za decu, a na osnovu njihovog razvijanja i unapređivanja i definisanje novih mera i usluga na lokalnom nivou.

• ***Formiranje i jačanje lokalne mreže podrške inkluzivnom obrazovanju.***

Iz navedenih primera (Subotica, Temerin, Vranje) videli smo da je povezivanje osoba i institucija na lokalnu proisteklo iz potrebe da se iskoristi ono što u zajednici postoji, a što jeste ili može biti dobra podrška inkluzivnom obrazovanju.

Mreža treba da okupi sve relevantne institucije (obrazovno-vaspitne, zdravstvene i ustanove socijalne zaštite, lokalnu samoupravu, organizacije civilnog društva ...) i predstavnike različitih interesnih grupa: prosvetne radnike i druge stručnjake, roditelje i decu. Uloga mreže treba da bude u promociji inkluzivnih vrednosti, sa jedne, i osmišljavanje različitih mehanizama podrške obrazovnoj i socijalnoj inkluziji, sa druge strane.

Poseban značaj u formiranju lokalnih mreža predstavlja i okupljanje dece, učenika i mladih u takozvane vršnjačke mreže podrške (primer njihovog formiranja videli smo u Subotici i Temerini), putem kojih se promovišu stavovi mladih, ali se i bolje prepoznaju njihove potrebe kao i kompetencije za pružanje vršnjačke podrške.

Opština treba da podstiče saradnju među ustanovama, putem projekata, obezbeđivanjem prostora i tehničkih uslova za aktivnosti mreže, finansiranjem aktivnosti, učešćem u medijskoj promociji.

Rad mreže treba učiniti vidljivim (putem stručnih skupova, medijske promocije, promotivnog materijala), **kako bi njeni krajnji korisnici bili informisani od koga i na koji način mogu dobiti podršku.**

Ovakvo umrežavanje na lokalnu treba da podrži povećanje obuhvata dece iz osetljivih grupa u obrazovno-vaspitnim ustanovama (pružanjem obrazovne, zdravstvene i socijalne podrške detetu i porodici), tranziciju dece kroz obrazovno-vaspitni sistem (razvijanjem procedura i protokola) i, samim tim, ostajanje dece u sistemu.

• ***Formalizovana saradnja između opštine, škole, doma zdravlja, centra za socijalni rad i drugih institucija od značaja za pojedinačno dete i njegovu dobrobit *uspostavljanjem jasno definisanih procedura i protokola o saradnji među ustanovama.****

Skoro sve opisane inicijative ukazale su na potrebu da se saradnja među ustanovama formalizuje kroz protokole kojima bi se definisalo ko su sve partneri i kakva je njihova uloga u pružanju podrške u konkretnim situacijama – ko, kada i kako reaguje i koje su obaveze partnera u unapređivanju podrške i saradnje.

Jasno definisane procedure posebno su važne u procesu tranzicije dece i učenika kroz obrazovno-vaspitni sistem¹², (prelazak iz jedne ustanove u drugu i sa jednog nivoa obrazovanja u drugi), što potvrđuje i praksa u opisanim primerima u Temerinu i Subotici. U ovim situacijama značajno je da se informacije o deci i učenicima razmenjuju na adekvatan način, što podrazumeva da zaposleni u obrazovno-vaspitnim ustanovama poseduju visok nivo profesionalnih kompetencija. Takođe, potrebno je poštovati princip poverljivosti podataka, a svu dokumentaciju o detetu prosleđivati uz saglasnost roditelja odnosno staratelja deteta.

- **Razvijanje resursa u lokalnoj zajednici.**

Ustanove treba da stave u funkciju postojeće i razvijaju nove mere i usluge koje obezbeđuju uključivanje i podršku deci u obrazovno-vaspitnom sistemu. Da bi se to postiglo potrebno je prvo mapirati raspoložive resurse u zajednici (u primeru iz Temerina videli smo da je kreirana baza resursa na lokalnu) i učiniti ih vidljivim; ovde je naročito važno informisati roditelje o različitim uslugama i pravima koja mogu da ostvare u svojoj zajednici.

Važno je prepoznati koje osobe, službe ili organizacije u zajednici mogu biti podrška drugima (model škole za inkluzivno obrazovanje i škole dobre prakse, škole za obrazovanje dece sa smetnjama u razvoju, organizacije civilnog društva, stručnjaci različitih profila) i osmislti način na koji se može obezbediti njihova kontinuirana podrška; na primer, studijske posete model školama za inkluzivno obrazovanje, ili korišćenje «specijalnih» škola kao resurs centara iz kojih se može iznajmljivati asistivna tehnologija, formiranje mobilnih timova sastavljenih od stručnjaka različitih profila koji bi bili upućivani u «redovne» škole u zavisnosti od potreba škole, i tome sl.

Opština treba da uključuje i podržava organizacije civilnog društva kao pomoć u realizaciji različitih aktivnosti usmerenih na podršku deci i inkluzivnom obrazovanju (kao što smo videli na primerima u Pančevu i Vranju).

Posebno je važno osnivanje i podržavanje udruženja, mreža i klubova roditelja radi razmene iskustava i osnaživanja roditelja, ali i radi korišćenja roditeljskog resursa kao inicijatora rešenja.

- **Unapređivanje rada interresorne komisije.**

Da bi interresorna komisija ostvarila svoju ulogu, a to je predlaganje mera podrške koje obezbeđuju potpunu uključenost i napredovanje dece iz osjetljivih grupa, potrebno je pre svega da njeni članovi poseduju kompetencije koje će obezbediti ostvarivanje principa rada komisije. Zato je važan adekvatan izbor članova komisije, njihova dalje edukacija i obezbeđivanje uslova da se rad odvija u skladu sa zakonskim odrednicama.

Na primeru rada interresorne komisije iz Bečeja videli smo da je važno da komisija radi po propisanim principima rada, što znači da obezbeđuje da se postupak procene obavlja u prirodnom okruženju deteta, da se u postupku procene koriste svi značajni izvori podataka o detetu, da se uključuju osobe koje odlično poznaju dete, da se predlažu mere podrške koje omogućuju uključivanje i napredovanje deteta i da se obezbeđuje praćenje efekata mera koje komisija predlaže.

Da bi se bolje definisao rad komisije i realizacija mera koje predlaže, lokalne samouprave treba da donesu svoje pravilnike o dodatnoj podršci (u Bečeju je jedan takav pravilnik u proceduri usvajanja, dok neke druge opštine već imaju slične pravilnike).

¹² Još jedan primer predloga procedure u procesu tranzicije dat je u Prilogu br. 3

Lokalnu zajednicu, naročito roditelje i zaposlene u obrazovno-vaspitnim ustanovama treba upoznati sa ulogom komisije i merama koje ona predlaže.

- **Posebna jedinica/služba/osoba u opštini zadužena za inkluzivno obrazovanje.**

Ovo bi bila nova mera na lokalnom nivou budući da za sada ne postoji osoba ili služba koja je zadužena isključivo za inkluzivno obrazovanje. Neke lokalne samouprave su formirale koordinaciona tela za prevenciju nasilja u školama koje obuhvata umrežavanje različitih resora, pa bi se po istom principu mogla obezbediti i adekvatna koordinacija različitih mera i akcija na sprovođenju i unapređivanju inkluzivnog obrazovanja.

Uloga ovog tela bi bila u prikupljanju podataka od obrazovno-vaspitnih ustanova, vođenju evidencije o broju dece iz osetljivih grupa, koordinaciji intersektorske saradnje, praćenju sprovođenja mera interresorne komisije, formiranju baze resursa u lokalnoj zajednici, učešće u medijskoj promociji inkluzivnog obrazovanja i drugo.

- **Kreiranje sistema vođenja evidencije dece iz osetljivih grupa.**

Budući da na nivou lokalne zajednice nedostaje evidencija o broju dece iz osetljivih grupa, kao i da na nacionalnom nivou još nije uspostavljen jedinstveni informacioni sistem, potrebno je obezbediti sistem koji bi na lokalnom nivou prikupljao podatke o broju dece iz osetljivih grupa koja su u obrazovno-vaspitnom sistemu (ili su stasala za njega), o njihovim obrazovnim, zdravstvenim i socijalnim potrebama kao i potrebama njihovih porodica, i koji bi podrazumevalo kreiranje «obrazovnog portfolia» svakog deteta. Na ovaj način bi se omogućilo praćenje deteta od predškolskog perioda do upisa u osnovnu, odnosno srednju školu, čime se sprečava da se dete „izgubi“ iz sistema pri prelasku iz osnovne u srednju školu, ili iz jedne osnovne škole u drugu, pri preseljenju i sl. Takođe, time bi se obezbedilo i da «**novac prati dete**», odnosno da podrška na koju dete ima pravo bude obezbeđena bez obzira na to u koju obrazovno-vaspitnu ustanovu je dete upisano («specijalnu» ili «redovnu» školu), kao i da podrška koju dete već ima ne prestaje kada dete pređe u drugu obrazovno-vaspitnu ustanovu.

- **Finansiranje podrške inkluzivnom obrazovanju** (stalno i stabilno, uz postepeni porast).

Budžet opštine treba praviti u skladu sa potrebama obrazovno-vaspitnih ustanova, podacima o broju dece kojoj je potrebna dodatna podrška i o vrstama podrške koje predlaže interresorna komisija. Na primeru iz Bećaja videli smo da opština konsultuje komisiju prilikom planiranja budžeta. Pored sredstava dobijenih sa nacionalnog nivoa i sredstava lokalne samouprave, koristiti i druge izvore prihoda – međunarodna pomoć, projekti nevladinih organizacija, privatan sektor.

- **Promocija inkluzije i inkluzivnog obrazovanja u lokalnoj zajednici.**

Inkluzija se ne odnosi samo na obrazovanje, nego podrazumeva ravnopravno učešće svih građana u životu lokalne zajednice. Zbog toga bi zajednicu trebalo senzibilisati za potrebe dece i osoba koje pripadaju osetljivim društvenim grupama.

Kreiranje inkluzivne društvene zajednice prvenstveno je zadatak lokalne samouprave koja će različitim afirmativnim merama podržati ravnopravnost u učestvovanju i dostupnost uslugama svim svojim građanima (arhitektonska prilagođavanja, formiranje različitih servisa i usluga u oblasti obrazovanja, zdravstva i socijalne zaštite, podrška socijalno ugroženom stanovništvu, afirmativne mere zapošljavanja osoba sa

invaliditetom, finansiranje projekata koji podržavaju inkluziju i tome sl.).

Mediji takođe imaju značajnu funkciju u promociji inkluzivnih vrednosti (novinski članci i TV emisije u kojima se promoviše antidiskriminacija i tolerancija ili koje ukazuju na položaj osoba sa invaliditetom i na teškoće sa kojima se one susreću u svom okruženju, obezbeđivanje dostupnosti medijskih sadržaja osobama sa čulnim invaliditetom ili na različitim jezicima, itd.).

Posebno je značajno učiniti vidljivim i dostupnim različite resurse u lokalnoj zajednici, što se može učiniti štampanjem publikacija i promotivnog materijala, putem stručnih skupova ili putem medija, postavljanjem obaveštenja na vidnim i dostupnim mestima (škole, vrtići, domovi zdravlja...).

Iz primera smo videli i da su u promociji posebno značajni vršnjački timovi dece i mladih koji putem različitih aktivnosti promovišu stavove i vrednosti koji doprinose obrazovnoj i socijalnoj inkluziji.

Na kraju, samim uključivanjem dece i osoba iz osjetljivih grupa u zajedničke aktivnosti i suživot sa svojim vršnjacima, doprinosi se prevazilaženju predrasuda i stereotipa i boljem upoznavanju, razumevanju i adekvatnijem odgovoru na njihove različite potrebe.

ZAKLJUČAK

Inkluzija se najčešće posmatra kao proces koji je u vezi sa obrazovnim sistemom i sa obezbeđivanjem obrazovne podrške deci iz osetljivih grupa. Pri tom se gubi iz vida da je, osim obrazovne, za decu često potrebno obezbediti i druge vrste podrške – zdravstvenu ili socijalnu, kao i da podršku ponekad treba obezbediti i za detetovu porodicu ili za celokupno okruženje. Zato treba istaći da inkluzivno obrazovanje podstiče, pa čak i zahteva intersektorsku saradnju i da inkluzivno obrazovanje nije samo pitanje obrazovnog sistema, nego je to odgovornost koju delimo svi.

Da bi se obezbedila adekvatna i kontinuirana intersektorska podrška inkluzivnom obrazovanju na nivou lokalne zajednice, mora postojati spremnost opštine da prepozna i mobiliše sve raspoložive resurse u zajednici koje će povezati, podsticati i pratiti njihovu međusobnu saradnju.

Date preporuke i smernice ukazuju na koji način treba iskoristiti postojeće inicijative, lokalne mreže, usluge, aktivnosti i projekte, kako osigurati i formalizovati intersektorskiju saradnju i koje mere je još potrebno obezbediti. Da bi sve to bilo funkcionalno i održivo, potreban je dobro razvijen mehanizam koordinacije sveukupnih mera podrške inkluzivnom obrazovanju. Takođe, koordinacija među resorima mora da postoji i na nacionalnom nivou, kao i povezanost nacionalnog i lokalnog nivoa. Tu ulogu bi mogla da ima novoformirana grupa za socijalnu inkluziju, koja je osnovana u okviru Ministarstva prosvete, nauke i tehnološkog razvoja i čiji je jedan od zadataka koordinacija inicijativa, programa i projekata sa drugim resorima kojima je cilj socijalna inkluzija.

Najveći izazov svakako predstavlja preraspodela budžeta na način kojim se uspostavljaju prioriteti u obezbeđivanju podrške inkluzivnom obrazovanju i omogućuje kontinuiran rast sredstava koja se iz godine u godinu opredeljuju za ovu namenu. Da bi se to ostvarilo potrebno je dobro isplanirati namenu postojećih prihoda i tragati za alternativnim izvorima (međunarodna pomoć, projekti nevladinih organizacija, uključivanje privatnog sektora).

Kako bi se lokalne samouprave osnažile za pružanje usluga u zajednici kojima se obezbeđuje kvalitetno obrazovanje za sve, potrebno je organizovati promociju primera dobre prakse i međuopštinsku razmenu. Ovaj predlog treba da podstakne takvu razmenu i da pomogne lokalnim samoupravama da procene gde su trenutno u obezbeđivanju podrške i na koji način mogu unaprediti svoju politiku u pravcu inkluzivnosti.

LITERATURA

U izradi ovog predloga konsultovana su različita relevantna zakonska dokumenta, objavljene publikacije i istraživanja, sajtovi, literatura i drugi izvori.

Zakonska i podzakonska dokumenta:

- Nacionalni plan akcije za decu, Vlada Republike Srbije, 2003.
- Pravilnik o dodatnoj obrazovnoj, zdravstvenoj i socijalnoj podršci detetu i učeniku, *Sl. glasnik RS*, br 63/2010
- Strategija obrazovanja u Srbiji do 2020. godine, *Sl. glasnik RS*, br. 107/2012
- Zakon o lokalnoj samoupravi, *Sl. glasnik RS*, br. 129/2007
- Zakon o osnovama sistema obrazovanja i vaspitanja, *Sl. glasnik RS*, br. 72/2009, 52/2011 i 55/2013
- Zakon o osnovnoj školi, *Sl. glasnik RS*, br. 55/2013
- Zakon o predškolskom obrazovanju, *Sl. glasnik RS*, br. 18/2010

Objavljene publikacije i istraživanja:

- Kovač-Cerović, T., Pavlović-Babić, D., Jovanović, O., Jovanović, V., Jokić, T., Rajović, V. Baucal, I. (2014.): *Okvir za praćenje inkluzivnog obrazovanja*, Institut za psihološka istraživanja Filozofskog fakulteta u Beogradu, Beograd
- Pavlović-Babić, D., Krstić, K., Stepanović-Ilić, I., Videnović, M., Lazarević, L.J., Simić, N., Marković, O. (2014.): *Analiza faktora koji utiču na osipanje iz osnovnog i srednjeg obrazovanja*, Institut za psihologiju Filozofskog fakulteta u Beogradu, Beograd
- Stefanović, S., Zlatarović, V., Turnić, M., Žunić-Cicvarić, J., Zavišić, V., Milojević, N., Jović, M., Mihajlović, J., Ignjatović, D., Marinković, J., Milosavljević, N., Cvetković, V. (2013): *Izveštaj o rezultatima praćenja obrazovanja po inkluzivnim principima (inkluzivnog obrazovanja) u ustanovama obrazovnog sistema*, Društvo za razvoj dece i omladine – Otvoreni klub, Niš

Web:

- <http://www.zadecu.org>
- <http://www.mrezainkluzija.org/>
- http://www.drustvenicentri.org/index.php?option=com_search&searchword=centri+u+jugositocnoj
- <http://www.velikimali.org/>

Literatura i drugi izvori:

- Izveštaj o radu Interresorne komisije opštine Bečeј, 2014.
- Izveštaj o realizaciji programa «Predškolsko obrazovanje za decu sa smetnjama u razvoju», Inicijativa za inkluziju VelikiMali Pančevo, 2013.
- Odabrani materijali za čitanje (interni materijal sa obuke «Inkluzivno obrazovanje i individualni obrazovni plan»), 2010.
- Predlog Pravilnika o osnovnoj i dodatnoj podršci detetu i učeniku opštine Bečeј, 2014.
- Program rada društvenog centra u Lepenici (Vladičinom Hanu) za period 2013-2015, 2013.

PRILOZI

Prilog br. 1

PREDLOG PRAVILNIKA O OSNOVNOJ I DODATNOJ PODRŠCI DETETU I UČENIKU OPŠTINE BEČEJ

Na osnovu člana 159. stav 2 tačka 4 Zakona o osnovama sistema obrazovanja i vaspitanja („Sl. glasnik RS broj 72/2009, 52/2011 i 55/2013), člana 9 . stav 1. tačka 6., stav 3. i 4. i član 28 Zakona o finansijskoj podršci porodici sa decom („Sl. glasnik RS broj 16/2002, 115/2005 i 107/2009), člana 46. Zakona o lokalnoj samoupravi („Sl. glasnik RS broj 129/2007), člana 4. Pravilnika o dodatnoj obrazovnoj, zdravstvenoj i socijalnoj podršci detetu i učeniku („Sl. glasnik RS broj 63/2010), i člana 54. stav 1 tačka 18 Statuta opštine Bečeј (prečišćen tekst) („Službeni list opštine Bečeј broj 2/2014) Opštinsko veće opštine Bečeј na _____ sednici održanoj dana _____ donosi :

PRAVILNIK O OSNOVNOJ I DODATNOJ PODRŠCI DETETU I UČENIKU I UVODNE ODREDBE

Član 1

Ovim Pravilnikom se utvrđuje način ostvarivanja prava na osnovnu podršku detetu i učeniku sa prebivalištem na teritoriji opštine Bečeј u oblasti predškolskog, osnovnog i srednjeg obrazovanja za koje se sredstva obezbeđuju u budžetu opštine Bečeј.

Ovim Pravilnikom se utvrđuju i mere dodatne podrške i način njihovog ostvarivanja za dete i učenika sa prebivalištem na teritoriji opštine Bečeј u oblasti predškolskog, osnovnog i srednjeg obrazovanja, a u skladu sa planiranim sredstvima u budžetu opštine Bečeј za svaku budžetsku godinu.

II MERE OSNOVNE I DODATNE PODRŠKE DETETU I UČENIKU

Član 2

Osnovna podrška detetu i učeniku u smislu ovog Pravilnika podrazumeva:

- obezbeđivanje prevoza dece i njihovih pratilaca, radi pohađanja pripremnog predškolskog programa na udaljenosti većoj od dva kilometra,
- obezbeđivanje prevoza učenika osnovne škole na udaljenosti većoj od četiri kilometra od sedišta škole,
- obezbeđivanje prevoza, smeštaja i ishrane dece i učenika sa smetnjama u razvoju, bez obzira na udaljenost mesta stanovanja od škole,
- obezbeđivanje besplatnog boravka dece iz materijalno ugroženih porodica, dece bez roditeljskog staranja, dece sa smetnjama u razvoju u predškolskoj ustanovi.

Dodatna podrška detetu i učeniku u smislu ovog Pravilnika podrazumeva:

- obezbeđivanje prevoza nastavnika ili dece i učenika sa smetnjama u razvoju radi pružanja individualnih tretmana,
- obezbeđivanje prevoza pratioca dece i učenika sa smetnjama u razvoju,
- obezbeđivanje pratioca za ličnu pomoć detetu i učeniku.

III USLOVI I NAČIN OSTVARIVANJA OSNOVNE I DODATNE PODRŠKE DETETU I UČENIKU

Član 3

Osnovna podrška detetu i učeniku u smislu ovog Pravilnika predviđena je važećim zakonskim propisima.

Dodatna podrška obuhvata zdravstvene, socijalne i obrazovne usluge koje se pružaju detetu i omogućavaju mu punu društvenu uključenost i napredovanje.

Dodatna podrška odnosi se na prava i usluge koje detetu obezbeđuju prevazilaženje fizičkih i socijalnih prepreka ka nesmetanom obavljanju svakodnevnih životnih aktivnosti od značaja za uključivanje u obrazovni proces i uspešno napredovanje.

Član 4

Procena potreba deteta za pružanjem dodatne podrške vrši se po zahtevu roditelja, odnosno staratelja deteta i po službenoj dužnosti - na inicijativu obrazovne, zdravstvene ili ustanove socijalne zaštite, uz saglasnost roditelja, odnosno staratelja deteta, izabranom lekaru .

Izabrani lekar obrađuje zahtev i upućuje ga Komisiji za pružanje dodatne podrške detetu i učeniku (u daljem tekstu Komisija).

U postupku procene Komisija je dužna da na osnovu utvrđene situacije ustanovi podršku koju dete već dobija i preporuči dodatnu podršku iz oblasti obrazovanja, zdravstvene ili socijalne zaštite, kao i da odredi način realizacije, sa ciljem uključivanja deteta u život zajednice i obezbeđivanja uslova za maksimalni razvoj deteta.

Komisija ima predsednika, dva stalna člana, dva povremena člana i koordinatora.

Predsednika Komisije i 2 stalna člana imenuje načelnik opštinske uprave, iz redova predstavnika sistema zdravstvene zaštite (pedijatar); predstavnika obrazovno-vaspitnog sistema (školski psiholog); predstavnika sistema socijalne zaštite (stručni radnik na poslovima socijalnog rada);

Povremene članove Komisije određuje njen predsednik.

Koordinator Komisije je lice koje iz redova zaposlenih u opštinskoj upravi opštine Bečeј imenuje načelnik opštinske uprave.

Predsednik, stalni članovi Komisije i koordinator Komisije imaju pravo na mesečnu naknadu za rad i to:

Predsednik Komisije – 7.000,00 RSD

Članovi Komisije – 5.000,00 RSD

Koordinator Komisije – 2.000,00 RSD

1. Prevoz dece i njihovih pratilaca radi pohađanja pripremnog predškolskog programa na udaljenosti većoj od dva kilometra

Član 5

Pravo na obezbeđivanje prevoza radi pohađanja pripremnog predškolskog programa na udaljenosti većoj od dva kilometra imaju deca koja pripremni predškolski program pohađaju kao obavezni u godini pred polazak u školu, kao i njihov pratilac.

Član 6

Pravo iz člana 5. ovog Pravilnika ostvaruje se obezbeđivanjem besplatne autobuske karte kod ovlašćenog prevoznika na teritoriji opštine Bečeј ili besplatnog prevoza kod prevoznika izabranog od strane ustanove na osnovu spiska dece putnika i njihovih

pratilaca, koji Odeljenju za opštu upravu i društvene delatnosti(u daljem tekstu Odeljenje), dostavlja predškolska ustanova, ili nadoknadom troškova prevoza u visini cene mesečne autobuske karte na relaciji od mesta stanovanja do mesta ustanove u kojoj dete boravi, srazmerno broju dana u radnoj godini, na osnovu rešenja Odeljenja.

Član 7

Pravo na nadoknadu troškova prevoza radi pohađanja pripremnog predškolskog programa ostvaruje se samo izuzetno, ukoliko Predškolska ustanova nije u objektivnoj mogućnosti da za prevoz deteta i njegovog pratioca obezbedi autobuski ili drugi prevoz kod ovlašćenog ili izabranog prevoznika.

Pravo na nadoknadu iz stava 1. ovog člana ostvaruje roditelj, staratelj ili hranitelj za dete i sebe kao pratioca, na osnovu podnetog zahteva Odeljenju, odnosno Predškolskoj ustanovi koja će isti proslediti Odeljenju sa sledećom dokumentacijom:

- potvrda predškolske ustanove o pohađanju pripremnog predškolskog programa u godini pred polazak u školu,
- izjava ovlašćenog lica predškolske ustanove o objektivnoj nemogućnosti da za dete i pratioca obezbedi autobuski ili drugi prevoz sa obrazloženjem,
- fotokopija izvoda iz MK rođenih za dete ili rešenja nadležnog organa o starateljstvu ili hraniteljstvu podnosioca zahteva,
- prijava prebivališta za dete,
- prijava prebivališta ili fotokopija lične karte ili elektronski očitane lične karte podnosioca zahteva,
- fotokopija tekućeg računa podnosioca zahteva.

2. Prevoz učenika osnovne škole na udaljenosti većoj od četiri kilometra od sedišta škole

Član 8

Pravo na obezbeđivanje prevoza učenika osnovne škole imaju svi đaci koji pohađaju školu čija je udaljenost od mesta stanovanja veća od četiri kilometra, ako na toj udaljenosti nema škole.

Član 9

Pravo iz člana 8. ovog Pravilnika ostvaruje se obezbeđivanjem besplatne autobuske karte kod ovlašćenog prevoznika na teritoriji opštine Bećej ili besplatnog prevoza kod prevoznika izabranog od strane škole na osnovu spiska učenika putnika, koji Odeljenju dostavljaju osnovne škole ili nadoknadom troškova prevoza u visini cene mesečne autobuske karte na relaciji od mesta stanovanja do mesta sedišta škole, srazmerno broju dana u školskoj godini, na osnovu rešenja Odeljenja.

Član 10

Pravo na nadoknadu troškova prevoza učenika na udaljenosti većoj od četiri kilometra ostvaruje se samo izuzetno, ukoliko škola nije u objektivnoj mogućnosti da za prevoz učenika obezbedi autobuski ili drugi prevoz kod ovlašćenog ili izabranog prevoznika.

Pravo na nadoknadu iz stava 1. ovog člana ostvaruje roditelj, staratelj ili hranitelj učenika, na osnovu podnetog zahteva Odeljenju, odnosno osnovnoj školi koja isti dostavlja Odeljenju sa sledećom dokumentacijom:

- potvrda škole o upisu i redovnom pohađanju nastave,

- izjava ovlašćenog lica škole o objektivnoj nemogućnosti da se za učenika obezbedi autobuski ili drugi prevoz sa obrazloženjem,
- fotokopija izvoda iz MK rođenih za učenika ili rešenja nadležnog organa o starateljstvu ili hraniteljstvu podnosioca zahteva,
- prijava prebivališta za učenika,
- prijava prebivališta ili fotokopija lične karte ili elektronski očitane lične karte za podnosioca zahteva i
- fotokopija tekućeg računa podnosioca zahteva.

3. Prevoz, smeštaj i ishrana dece i učenika sa smetnjama u razvoju

Član 11

Deca sa smetnjama u razvoju koja pohađaju pripremni predškolski program kao obavezni u godini pred polazak u školu, kao i učenici sa smetnjama u razvoju koji pohađaju osnovnu ili srednju školu, imaju pravo na obezbeđivanje prevoza, smeštaja i ishrane.

Član 12

Pravo na prevoz iz člana 11. ovog Pravilnika ostvaruje se obezbeđivanjem besplatne autobuske karte kod ovlašćenog prevoznika na teritoriji opštine Bečeј ili besplatnog prevoza kod prevoznika izabranog od strane ustanove na osnovu spiska dece ili učenika putnika, koji Odeljenju dostavljaju predškolska ustanova, osnovne i srednje škole ili nadoknadom troškova prevoza u visini cene mesečne autobuske karte na relaciji od mesta stanovanja do mesta sedišta škole, srazmerno broju dana u školskoj godini, ili u visini cene autobuske karte na istoj relaciji.

Član 13

Pravo na nadoknadu troškova prevoza deteta ili učenika sa smetnjama u razvoju ostvaruje roditelj, staratelj ili hranitelj deteta ili učenika bez obzira na udaljenost mesta prebivališta od predškolske ustanove, odnosno škole, na osnovu podnetog zahteva Odeljenju, odnosno predškolskoj ustanovi ili osnovnoj školi koje isti dostavljaju Odeljenju sa sledećom dokumentacijom:

- potvrda predškolske ustanove o pohađanju pripremnog predškolskog programa u godini pred polazak u školu ili potvrda škole o upisu i redovnom pohađanju nastave,
- fotokopija rešenja o kategorizaciji ili mišljenja komisije o smetnjama u razvoju deteta ili učenika,
- fotokopija izvoda iz MK rođenih za dete ili učenika ili rešenja nadležnog organa o starateljstvu ili hraniteljstvu podnosioca zahteva,
- prijava prebivališta za dete ili učenika ,
- prijava prebivališta ili fotokopija lične karte ili elektronski očitane lične karte za podnosioca zahteva,
- fotokopija tekućeg računa podnosioca zahteva.

Član 14

Pravo na plaćanje troškova smeštaja učenika sa smetnjama u razvoju ostvaruje roditelj, staratelj ili hranitelj učenika na osnovu podnetog zahteva Odeljenju, odnosno školi koje isti dostavljaju Odeljenju sa sledećom dokumentacijom:

- potvrda škole o upisu i redovnom pohađanju nastave,
- potvrda škole o smeštaju učenika u internat,

- fotokopija rešenja o kategorizaciji ili mišljenja Komisije o smetnjama u razvoju učenika,
- fotokopija izvoda iz MK rođenih za učenika ili rešenja nadležnog organa o starateljstvu ili hraniteljstvu podnosioca zahteva i
- prijava prebivališta ili fotokopija lične karte ili elektronski očitane lične karte za podnosioca zahteva.

4. Besplatan boravak dece iz materijalno ugroženih porodica, dece bez roditeljskog staranja i dece sa smetnjama u razvoju u predškolskoj ustanovi

Član 15

Deca iz porodica koje su korisnici novčane socijalne pomoći, deca bez roditeljskog staranja, i deca sa smetnjama u razvoju imaju pravo na besplatan boravak u Predškolskoj ustanovi, ukoliko ovo pravo nisu ostvarila na drugi način.

Član 16

Pravo iz člana 15. ovog Pravilnika ostvaruje se na osnovu spiska i odgovarajuće dokumentacije, koje Predškolska ustanova dostavlja Odeljenju.

Član 17

Pravo na besplatan boravak u predškolskoj ustanovi ostvaruju deca iz materijalno ugroženih porodica, deca bez roditeljskog staranja i deca sa smetnjama u razvoju na osnovu spiska koji predškolska ustanova mesečno dostavlja Odeljenju sa priloženom:

- fotokopijom rešenja o ostvarenom pravu na novčanu socijalnu pomoć porodice čiji je dete član za decu iz materijalno ugroženih porodica,
- fotokopijom rešenja o smeštaju deteta u starateljsku, hraniteljsku porodicu ili ustanovu socijalne zaštite za decu bez roditeljskog staranja,
- fotokopijom izvoda iz maticne knjige rođenih i
- fotokopijom rešenja o kategorizaciji ili mišljenje komisije za decu sa smetnjama u razvoju, za svako dete do 5. u mesecu za taj mesec.

5. Prevoz nastavnika ili dece i učenika sa smetnjama u razvoju radi pružanja individualnih tretmana

Član 18

U cilju nesmetanog pohađanja pripremnog predškolskog programa u predškolskoj ustanovi ili nastave u redovnoj školi, nastavnicima specijalne škole sa teritorije opštine Bečeј obezbeđuje se prevoz u predškolsku ustanovu, osnovne i srednje škole radi pružanja defektološke podrške kroz individualne tretmane deci i učenicima sa smetnjama u razvoju, a u skladu sa mišljenjem Komisije.

Ukoliko se individualni tretmani iz stava 1. ovog člana pružaju u okviru specijalne škole sa teritorije opštine Bečeј, deci i učenicima se, u skladu sa mišljenjem Komisije, obezbeđuje pravo na nadoknadu troškova prevoza.

Član 19

Pravo na nadoknadu troškova prevoza iz člana 18. stav 2. ovog Pravilnika ostvaruje se u visini cene autobuske karte na relaciji od mesta stanovanja do mesta sedišta škole, сразмерno broju potrebnih tretmana nedeljno, a na osnovu rešenja Odeljenja.

Član 20

Pravo na nadoknadu troškova prevoza deteta ili učenika sa smetnjama u razvoju radi pružanja individualnih tretmana ostvaruje roditelj, staratelj ili hranitelj deteta ili učenika na osnovu podnetog zahteva Odeljenju, odnosno osnovnoj školi koja isti dostavlja Odeljenju sa sledećom dokumentacijom:

- potvrda specijalne škole o pohađanju i obimu pružanja individualnih tretmana,
- fotokopija rešenja o kategorizaciji ili mišljenja komisije o smetnjama u razvoju deteta ili učenika,
- fotokopija izvoda iz MK rođenih za dete ili učenika ili rešenja nadležnog organa o starateljstvu ili hraniteljstvu podnosioca zahteva,
- prijava prebivališta za dete ili učenika,
- prijava prebivališta ili fotokopija lične karte ili elektronski očitane lične karte za podnosioca zahteva i
- fotokopija tekućeg računa podnosioca zahteva.

6. Prevoz pratilaca dece i učenika sa smetnjama u razvoju

Član 21

Pratilac deteta sa smetnjama u razvoju koji pohađa pripremni predškolski program u godini pred polazak u školu i učenika sa smetnjama u razvoju koji pohađa osnovnu školu, ima pravo na nadoknadu troškova prevoza, kao i pratilac deteta ili učenika sa smetnjama u razvoju koji pohađa srednju školu ili individualne tretmane, ukoliko mu je po mišljenju Komisije pratilac neophodan.

Član 22

Pravo na nadoknadu troškova prevoza iz člana 19. ovog Pravilnika priznaje se u visini cene mesečne autobuske karte na relaciji od mesta stanovanja do mesta sedišta škole, сразмерно broju dana u školskoj godini, odnosno u visini cene autobuske karte na istoj relaciji, a na osnovu rešenja Odeljenja.

Član 23

Pravo na nadoknadu troškova prevoza za pratioca ostvaruje roditelj, staratelj ili hranitelj deteta ili učenika sa smetnjama u razvoju na osnovu zahteva, koji se podnosi sa zahtevom i pratećom dokumentacijom kojima se ostvaruje pravo na nadoknadu troškova prevoza za dete, odnosno učenika u skladu sa članom 21 i 22 ovog Pravilnika.

7. Pratilac za ličnu pomoć detetu i učeniku

Član 24

Pravo na angažovanje pratioca za ličnu pomoć detetu radi lakšeg funkcionisanja i komunikacije sa drugima tokom ostvarivanja vaspitno-obrazovnog rada u predškolskoj ustanovi ili obrazovno-vaspitnog rada u školi, tokom celodnevne nastave ili produženog boravka, vannastavnih aktivnosti, izvođenja nastave u prirodi, izleta, ekskurzija, odmora i slično obezbeđuje se za dete, odnosno učenika sa smetnjama u razvoju ukoliko je prema mišljenju Komisije pratilac za ličnu pomoć neophodan radi pohađanja pripremnog predškolskog programa, odnosno škole.

Član 25

Pratioca za ličnu pomoć detetu i učeniku angažuje predškolska ustanova, odnosno škola, po pribavljanju pismene saglasnosti nadležnog organa lokalne samouprave, da su sredstva za finansiranje rada pratioca obezbeđena.

Pratilac za ličnu pomoć detetu i učeniku angažuje se iz reda lica sa najmanje III stepenom stručne spreme, a posredstvom i uz psihološku procenu Nacionalne službe za zapošljavanje. Za angažovanje konkretnog pratioca mora postojati pismena saglasnost roditelja, odnosno staratelja deteta.

Pratilac za ličnu pomoć detetu i učeniku se angažuje za naknadu koja po vrednosti sata rada odgovara vrednosti sata rada minimalne zarade koju po Odluci o visini minimalne zarade koju donosi Vlada R. Srbije, a srazmerno vremenu angažovanja.

Opis poslova, vreme i obim angažovanja pratioca za ličnu pomoć utvrđuje direktor predškolske ustanove, odnosno škole u saradnji sa Komisijom i timom za inkluziju u okviru ustanove, a uzimajući u obzir sve potrebe deteta.

IV OBEZBEĐIVANJE SREDSTAVA

Član 26

U budžetu opštine Bečeј obezbeđuju se u celosti sredstva za ostvarivanje osnovne podrške detetu i učeniku, dok se mere dodatne podrške obezbeđuju do visine sredstava opredeljenih budžetom za svaku budžetsku godinu.

V PRELAZNE I ZAVRŠNE ODREDBE

Član 27

Ova Odluka stupa na snagu osmog dana od dana objavljivanja u Službenom listu opštine Bečeј.

Prilog br. 2

PROCEDURA PRILIKOM PRELASKA UČENIKA KOJI SE OBRAZUJU PO IOP-u IZ OSNOVNE U SREDNJU ŠKOLU

AKTIVNOSTI KOJE INICIRA OSNOVNA ŠKOLA

7. RAZRED

1. UČENIK UKLJUČEN U AKTIVNOSTI PROGRAMA PO /7.razred/
2. UČENIK UKLJUČEN U AKTIVNOSTI PROGRAMA PO /8.razred/
 - *predstavljanje srednjih škola
 - *ispitovanje zanimanja

Učesnici: učenik, OŠ 7. razreda, OŠ 8. razreda, stručna služba

Vreme: tokom 7. razreda

8. RAZRED

1. IDENTIFIKACIJA UČENIKA KOJI SE OBRAZUJU PO IOP-u

Učesnici: stručne službe OŠ, lokalni Tim za PO, Mreža za podršku IO grada Subotice

Vreme: oktobar

2. PREZENTACIJA SVIH SREDNJIH ŠKOLA ZA UČENIKE KOJI SE OBRAZUJU PO IOP-U I RODITELJE

Učesnici: učenici, roditelji, stručne službe SŠ, stručne službe OŠ, lokalni Tim za PO

Vreme: novembar

3. AKTIVNOSTI DEFINISANE KALENDAROM USLUGA PO

***ISPITOVANJE ZANIMANJA**

***PRATIM TE NA PRAKSI**

Učesnici: učenici, roditelji, STIO SŠ

Vreme: januar, februar, mart

4. POSETA IZABRANE SREDNJE ŠKOLE

Učesnici: učenik, roditelj, stručna služba OŠ, STIO SŠ

Vreme: april

5. REALNI SUSRETI SA SVETOM RADA

Učesnici: učenik, roditelj, školski Tim za PO

Vreme: maj

6. PROSLEĐIVANJE DOKUMENTACIJE O UČENIKU U SŠ

Vreme: maj, jun

AKTIVNOSTI KOJE INICIRA SREDNJA ŠKOLA

1. IZBOR ODELJENSKOG STAREŠINE

/ odgovarajuća senzibilnost, iskustvo, znanje /

Vreme: jul, avgust

2. FORMIRANJE TIMA ZA PRUŽANJE DODATNE PODRŠKE DETETU
/tokom 1. polugodišta u tim uključiti nekoga iz OŠ, kao podršku/

DOKUMENTACIJA / prosleđuje se iz osnovne u srednju školu/* tražiti saglasnost roditelja

1. OBRAZAC ZA IZVEŠTAVANJE O POSTIGNUĆIMA I NAPREDOVANJU UČENIKA U OŠ

2. POSLEDNJI IOP (i evaluacija)

3. MEDICINSKA DOKUMENTACIJA (po potrebi) OBRAZAC ZA IZVEŠTAVANJE O POSTIGNUĆIMA I NAPREDOVANJU UČENIKA

POSTIGNUĆA I NAPREDOVANJE UČENIKA U OŠ

Ime i prezime deteta _____

Datum rođenja _____

Adresa _____ telefon _____

Škola _____ razred _____

Roditelji/ staratelji

Otac : ime _____ obrazovanje _____ zanimanje _____

Majka : ime _____ obrazovanje _____ zanimanje _____

Materijalno stanje porodice: iznad proseka prosečno ispod proseka

Kompletност porodice: kompletna nekompletna

Red rođenja deteta : jedinac prvo drugo treće _____

1. Opšte informacije o detetu

/karakteristike deteta, očuvani potencijali, interesovanja, stav prema školi, motivacija za učenje, socijalno - emocionalni status (odnosi sa drugima, vršnjacima; prihvatanje pravila; emocije koje preovladavaju tokom boravka u školi), stepen samostalnosti, porodična situacija (saradnja sa porodicom, kvalitet učešća roditelja u radu Tima za pružanje dodatne podrške detetu), da li je potrebno prilagođavanje prostora u školi...../

2. Opis postignuća učenika /za svaki predmet za koji je rađen IOP/ *(popunjava predmetni nastavnik)

3. Ponašanje i vladanje učenika

4. Učešće učenika u vannastavnim aktivnostima (sekcije, izleti, ekskurzije, posete...)

5. Popis stručnjaka iz drugih institucija koji su pružali dodatnu podršku učeniku

**/popunjava predmetni nastavnik/*

NASTAVNI PREDMET: _____

NASTAVNIK: _____

1. Sadržaj i nivo usvojenosti znanja i veština

/navesti šta je učenik usvojio iz sadržaja predmeta i koja je dubina usvojenog znanja – prepoznaće, zna, razume, može da primeni .../

2. Didaktičko-metodička podrška

/koje metode, tehnike i sredstva rada su najuspešnije u radu sa učenikom/

3. Način sprovođenja provere

/usmeno, pismeno, praktičan rad, nešto drugo.../

4. Sociološki oblici rada

/individualni rad, rad u paru, rad u grupi, uključuje se u sve oblike zajedničkog rada.../

5. Komunikacijske veštine učenika

/koji kanal komunikacije je dominantan u prijemu i iskazivanju znanja/

6. Nivo motivacije i čime se podstiče

/pohvala od strane nastavnika, učenika, visoka ocena, nešto drugo.../

Prilog br. 3

Predlozi za procedure i protokole o razmeni informacija i podršku tranziciji dece/učenika sa jednog na drugi nivo obrazovanja, nastali u okviru lokalne akcije OŠ „Sonja Marinković“ Novi Sad

Razmena informacija i dokumentacije uvek se obavlja uz saglasnost roditelja i u najboljem interesu deteta.

- **Pri prelasku iz PU u OŠ** prosleđuju se sledeće informacije i dokumenti o detetu:
 - pedagoški profil, mere individualizacije (vrste prilagođavanja) ili IOP uz evaluaciju (prosleđuje STIO tim PU STIO timu OŠ uz PISMENU SAGLASNOST RODITELJA)
 - uverenje o pohađanju PPP i portfolio (produkti, crteži, iskazi...) koji se nalazi kod roditelja.

Saradnju između ustanova inicira STIO OŠ, pismenim putem (nakon upisa i testiranja). STIO PU je u obavezi da odgovori na poziv i pruži svu potrebnu podršku STIO OŠ.

Tokom prvog polugodišta 1. razreda preporučuje se da se u radu sa detetom iz osjetljivih grupa koje polazi u školu, uspostavi mentorski odnos između vaspitača i učitelja. STIO timovi obe ustanove treba da sarađuju sve dok je podrška ove vrste potrebna.

- **Pri prelasku iz prvog u drugi obrazovni ciklus ili pri prelasku učenika/ce iz jedne u drugu OŠ** prosleđuju se sledeće informacije i dokumenti o detetu:
 - nivoi postignuća, načini funkcionisanja učenika/ce
 - pedagoški profil i Obrazac 1, uz pismenu saglasnost roditelja.

- **Pri prelasku iz prvog u drugi obrazovni ciklus** STIO OŠ detaljno razrađenim planom treba da obezbedi sledeće aktivnosti:
 - nastavnici predmetne nastave se upoznaju sa budućim učenicima putem poseta časovima IV razreda (prisustvovanje času i/ili održavanje časova);
 - odeljenjsko veče na temu predstavljanja odeljenja (avgust)
 - odeljenjsko veče sa ciljem podrške konkretnom učeniku/ci kom prisustvuje i roditelj (septembar)
 - mentorstvo učitelja odeljenjskom starešini i predmetnim nastavnicima u toku prvog polugodišta
 - konstantna podrška STIO

Kada se radi o prelasku deteta iz jedne škole u drugu, saradnju inicira ustanova u koju dete prelazi, a ustanova iz koje je dete prešlo je u obavezi da odgovori na poziv i pruži svu potrebnu podršku STIO timu škole koja se obraća za podršku.

- **Pri prelasku iz OŠ u SŠ** prosleđuju se sledeće informacije i dokumenti o detetu:
 - izveštaj o napredovanju učenika/ce i sagledavanju njegovih/njenih interesovanja i sposobnosti (Izveštaj sadrži podatke iz pedagoškog profila, vrste podrške u obrazovanju, profesionalnoj orientaciji itd.)
 - uz navedene informacije obavezna je pedagoška dokumentacija: pedagoški profil, mere individualizacije (vrste prilagođavanja) ili IOP uz evaluaciju (prosleđuje STIO tim OŠ STIO timu SŠ uz PISMENU SAGLASNOST RODITELJA)

Saradnju između ustanova inicira STIO OŠ **pre upisa** učenika/ce u SŠ (nakon što je kroz aktivnosti vezane za profesionalnu orientaciju obavljena procena detetovih sklonosti i sposobnosti). STIO srednje škole, **nakon 1. septembra** (tj. nakon upisa) se obraća STIO timu OŠ za potrebnu podršku, a STIO OŠ je u obavezi da odgovori na poziv i pruži svu potrebnu podršku STIO SŠ:

Nakon uspostavljenje saradnje (drugo polugodište 8. razreda) STIO timovi obe škole zajednički obezbeđuju:

Posetu učenika/ce budućoj školi; saradnju sa roditeljima; saradnju sa drugim institucijama koje mogu da budu značajne u pružanju podrške učeniku/ci.

Ukoliko je potrebno, STIO SŠ pre početka školske godine izvršava prilagođavanje prostora/okruženja prema potrebama učenika i obezbeđuje asistivnu tehnologiju.

Ukoliko je moguće, preporučuje se da odeljenjski starešina iz OŠ tokom prvog polugodišta bude mentor odeljenjskom starešini iz SŠ.

- **Iz ugla roditelja:**

Svaka ustanova u koju se dete upisuje treba da roditeljima pruži set informacija koji sadrži:

- Koja su prava roditelja i deteta?
- Koje su zakonske mogućnosti i obaveze roditelja?
- Koje su procedure za upis u PU, OŠ, SŠ?
- Kakvi vidovi podrške detetu postoje u ustanovi?
- Koja su postojeća udruženja roditelja?
- Koja je procedura obraćanja IRK?
- i sl.

Ove informacije ustanova treba da pruži na sledeće načine:

- Putem „vodiča kroz ustanovu“ za roditelje (u štampanoj formi i na sajtu ustanove)
- Preko kontakt osobe za rad sa roditeljima (u ustanovi treba da postoji jedna ili više zaduženih osoba za pružanje informacija roditeljima)
- Putem informatora za roditelje koji postoje iz raznih oblasti (obrazovanje, zdravstvena i socijalna zaštita) da budu dostupni u DZ (kod pedijatra), u CZSR, u PU prilikom predavanja dokumenta za upis, OŠ i SŠ
- Putem medija, tokom čitavog upisnog perioda

